Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

JENS CHR. JENSEN

Teglbrænderens erindringer

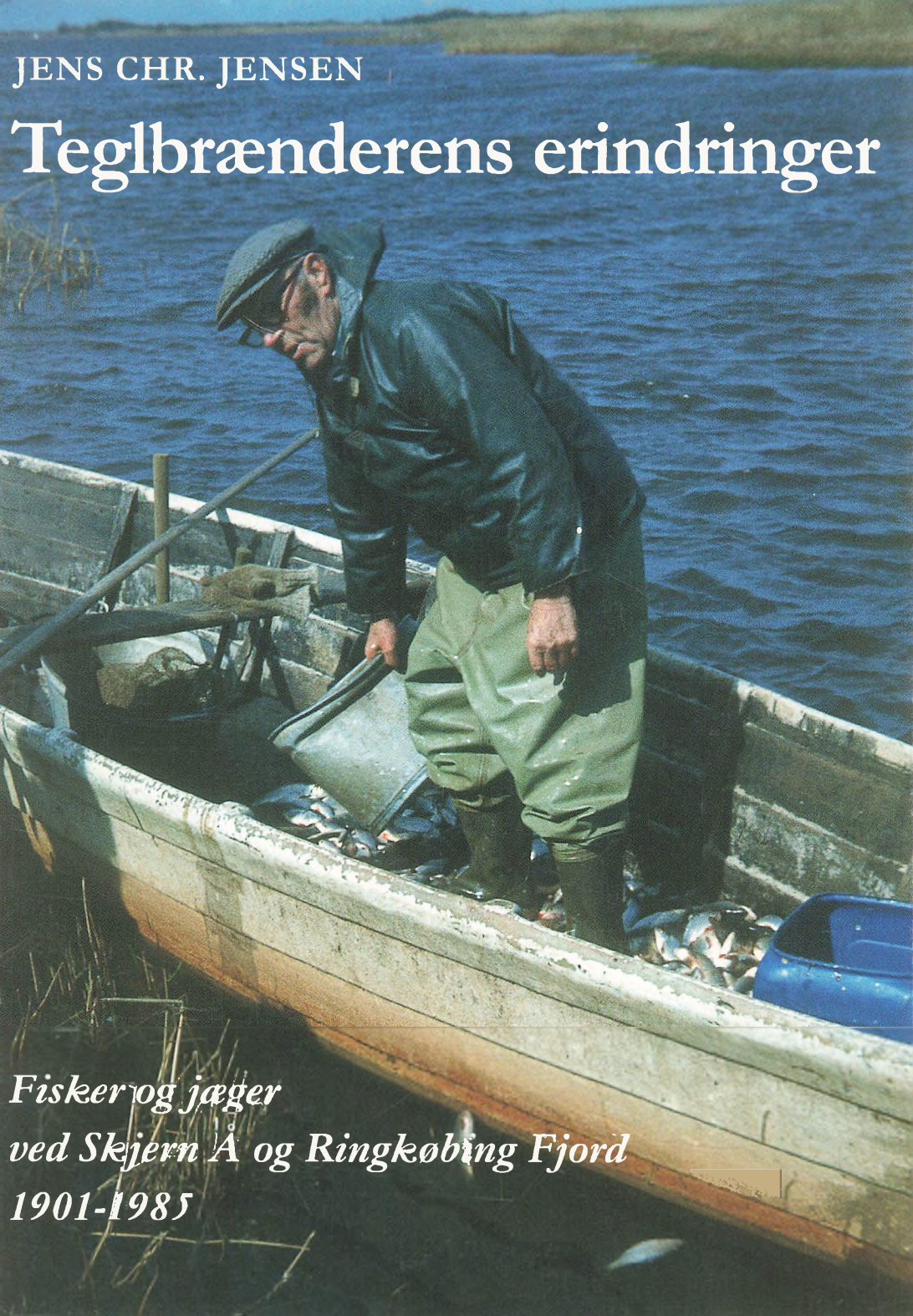

Fisker og jæger
ved Skjern Å og Ringkøbing Fjord
1901-1985

Teglbrænderens erindringer

JENS CHR. JENSEN

Teglbrænderens erindringer

Fisker og jæger
ved Skjern Å og Ringkøbing Fjord
1901–1985

SKJERN-EGVAD MUSEUM 2002

Jens Chr. Jensen

TEGLBRÆNDERENS ERINDRINGER

Fisker og jæger ved Skjern Å og Ringkøbing Fjord

1901 – 1985

Udgivet af SKJERN-EGVAD MUSEUM

Redigeret af Kim Clausen og Arne Sigaard

Udgivelsen er støttet af:

Skjern-Egvad Museumsforening
Lønborg-Vostrup Jagtforening
Tarm Jagtforening
Kyst, Land og Fjord / Dansk land- og strandjagt

Forsidefoto: Tage Madsen, Skjern-Egvad Museum

Bogen er sat med 11 pkt. Garamond MT
Papir: 130 g Profisilk
Tryk: Gullanders Bogtrykkeri a-s, Skjern

ISBN 87-89205-65-0

Forord

Jens Chr. Jensen blev født i 1901 i et hus på Klinker i *Vostrup* nær Skjern Å's udløb i Ringkøbing Fjord. Navnet Teglbrænder stammede fra hans oldefar, der i 1768 kom til Lønborggårds teglværk som fæstehusmand. Faderen arbejdede som fisker.

Fra Jens Chr. Jensen var barn, var det fjorden, åen og naturen i det hele taget, der optog ham.

Gennem hele livet var Jens Chr. Jensen fisker, men gik også gerne på jagt. Fra 1945 til 1960 drev han sammen med sin kone, Helga restauranten Skavenhus. Men fiskeriet var det vigtigste.

I en årrække var Jens Chr. Jensen formand for »Fiskeriforeningen for Stadil og Ringkjøbing Fjord«.

I en nekrolog fra 1985 stod der følgende:

»Når Jens Chr. Jensen færdedes ved fjorden, funderede han bl.a. over samfundsforholdene såvel globalt som nationalt og ikke mindst lokalt. Da han samtidig besad enorm viden om Ringkjøbing Fjords struktur og fjordfiskeriet, var det naturligt, at han fik en række tillidshverv inden for forskellige fiskeriorganisationer. ...

Disse hverv passede han med stor ildhu. Han forsømte aldrig en lejlighed til at tale naturens og fjordens sag, og han blev kendt af mange over hele landet, da han gik til kamp mod afvandingen af Skjern Å.

Senere begyndte han via læserbreve og artikler i dagblade og fagpresse at kæmpe for en renere fjord. Jens Chr. Jensen var ikke bange for at sige sin mening lige ud, og da få havde større kendskab til fjorden end han, kunne han underbygge sine argumenter på god og saglig vis. ...

Jens Chr. Jensen var en højt begavet mand, der havde vilje og evne til at sætte sig ind i de ting, der havde hans interesse. Gik han først ind for en sag, kæmpede han stædigt og urokkeligt for den.

Uvenner fik Jens Chr. Jensen imidlertid ingen af, selv om han sagde sin mening. For han diskuterede altid på reelt og sagligt grundlag og respekterede andres ret til at have en anden opfattelse af tingene.

Samtidig var Jens Chr. Jensen en utrolig venlig mand, der med sit positive væsen og sit vestjyske lune var en velkommen gæst alle steder. Han var en god fortæller og mange holdt af at få en hyggelig snak med ham ved fjorden.«

Teglbrænderen døde under arbejdet ved fjorden på en smuk, solskinsfyldt forårsdag i 1985 nogle få dage før han fyldte 84.

Men han havde i en periode omkring 1970 på opfordring nedskrevet sine erindringer som en række små historier. Heri beskrives på baggrund af hans egne oplevelser en lang række forhold om livet omkring Ringkøbing Fjord, åløbene og engene i Skjernådalen. Disse erindringer er grundlaget for dette skrift. Ved redigeringen er det forsøgt at fastholde hans sprogtone og udtryk.

Arne Sigaard og Kim Clausen

Indholdsfortegnelse

»Det tabte paradis – Skjernådalen« · *9*
Mit hjem · *9*
Familien · *12*
Skjernådeltaet · *17*
Oplevelser som dreng · *20*
Tjenestedreng · *20*
Høbjergning · *21*
Dagliglivet · *23*
Kornhøst · *26*
Æ Gaf – åbningen mellem hav og fjord · *29*
Stormflod · *29*
Arbejde ved landbruget · *35*
Jagt og jagthunde · *39*
Fiskeri på havet · *45*
Fiskeri på fjord og å · *48*
Nedgarn · *54*
»Plumpning« · *55*
Bundgarn · *56*
Ål, laks og helt · *59*
Min fangstjournal fra 1964 · *61*
Fiskesalg · *63*
Fra besættelsestiden · *67*
Fly i fjorden · *67*
Bomber over Vostrup · *70*
Oplevelser og små historier fra Skavenhus · *72*
Stormen i 1951 · *72*
Drukneulykker · *75*
De glade fiskere · *77*
En tyveknægt · *79*
Naturelskere · *81*
Om Helga · *83*
Fjordfisker og naturens talsmand · *86*

»Det tabte paradis – Skjernådalen«

Omkring 1970 begyndte Jens Kr. Jensen, Teglbrænder, at nedskrive sine erindringer. Han fortæller bl.a. sådan:

Mit hjem

Mit navn er Jens Chr. Jensen, født i 1901. Fisker af profession.

Jeg kom til verden i en lille fiskerhytte ude på engen vest for Lønborggård, ca. 150 m fra Lønborgåens bred, den 12. april i året 1901.

Jeg vil med mine erindringer føre jer med ud i det eventyrland, hvorfra min familie er fostret i en fattig rønne i »Det tabte Paradis. Skjernådalen!«

Mit hjem lå på Klinkerne på en blomstereng ind mod Lønborggårds skel, ved en kanal med navnet Østerkjær med en ålegård og stigbord, som vi måtte kravle over, når vi skulle til skole. Der var altid mange ål at stange både vinter og sommer. Kanalen var så stor, at vi kunne sejle med en båd i den fra Lønborg Å over den nu afvandede Fårehale Sø, tæt op til Lønborggård og ud ret vest på til fjorden. Der var en bro over, så der var vej over Klinkerne, Kalbegaur-engene (»Kalbegaur« er formentlig afledt af »Kalby Gab« – red.) og over til Hareholm og Stauning.

I 1901 skete en åregulering. Lønborg Å blev fra vort hjem ført lige ud, og kom med udmunding i Stofenskrog syd om Poldene. Før den tid var åens løb nord om Kalbegaur-engene med udløb i Skjern Å, tillige med Ganer Å, som også løb i Skjern Å ved den nuværende Pumpestation Nord. Der kunne man fra mit hjem, før århundredskiftet, sejle med fladbundet pram, lige over til Niels Tolders i Stauning gennem Ternholm Sø.

Navnet Niels Tolders havde han, fordi han ejede en gård, hvor der tidligere var blevet opkrævet told for at passere Skjern Å. Der var kørsel fra Hemmet over Styg Hede – ingen grusvej –, men jeg kan huske de dybe hjulspor i lyngen, mange ved siden af hinanden på en bredde af ca. 40 meter ned mellem Styggårdene. Dernæst videre nordpå ned til Klinkervejen og over Skjernådeltaet, der var bredere og mere lavvandet end strømmene læn-

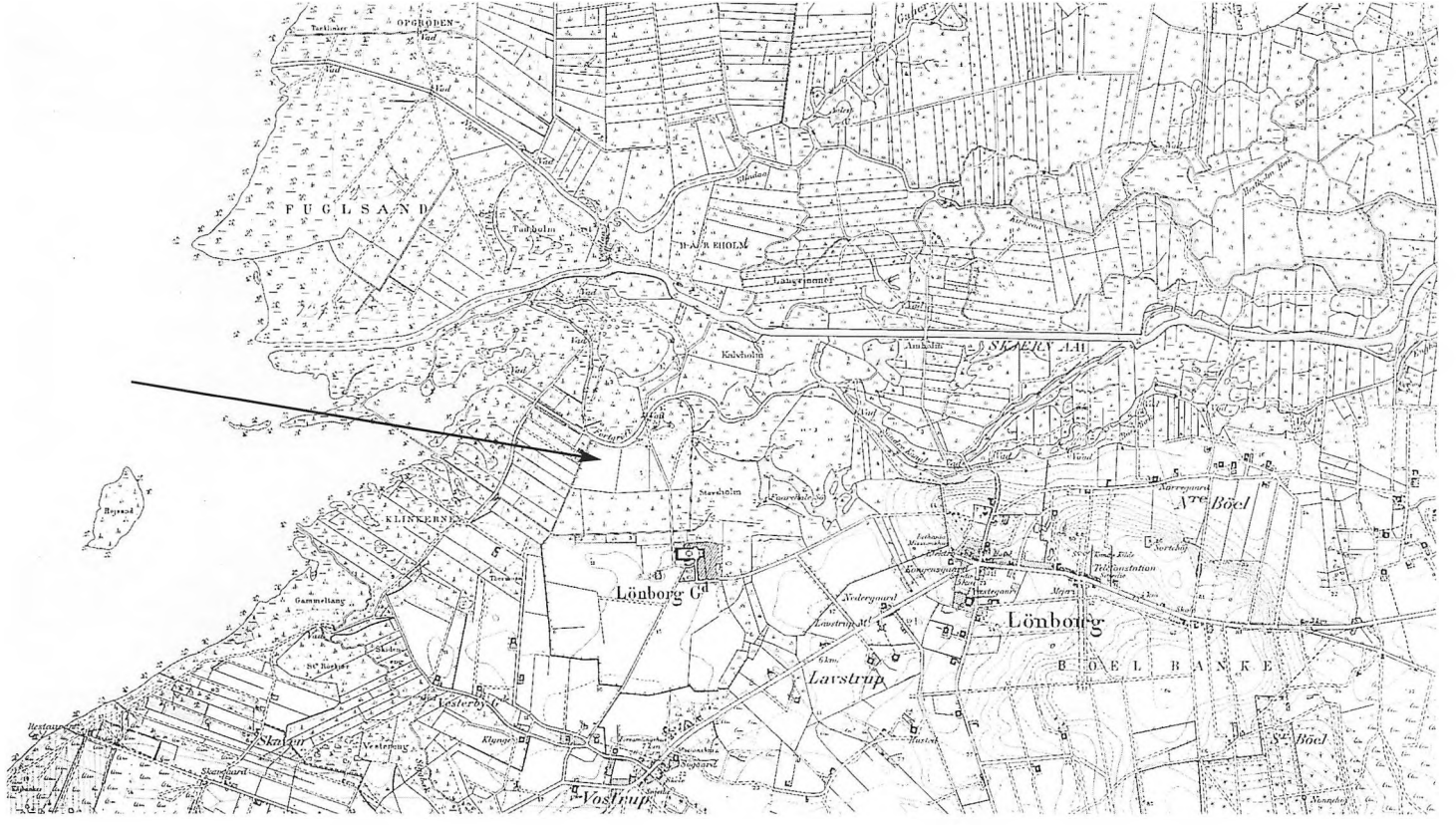

Copyright Kort & Matrikelstyrelsen, Rentemestervej 8, 2400 København NV. 1911 rettet i 1958. Kortet viser Skjern Å dalen, som landskabet så ud indtil afvandingen i 1960'erne. Jens Chr. Jensen's fødehjem i Klinkerne er angivet med en pil.

Billede af Teglbrænderens forældres bryllup den 9. juni 1899. Brudeparret Chr. Jensen og Marie Knudsen ses længst til højre i billedet. Bruden er i sort kjole, som det var skik på daværende tidspunkt. Midt i billedet i forreste række ses bedsteforældrene Maren Pedersdatter og Jens Krestensen.

gere østpå. De havde køresteder, hvor de drev studene igennem. Senere fik de broer over, men dem kunde de ikke holde om vinteren for højvande og is, og selv om de satte isbryder foran dem, tog isen dem alligevel. Isbryderne var nogen »himstregimster«, der blev sat ned ca. 20 meter foran broen, lavest med enden mod strømmen og beslået med jern.

Det var noget for os drenge om vinteren, når isen lagde sig rundt om huset. Vi bandt Holmslands-skøjterne på inde i stuen, og kunne så løbe 3 meter fra huset til Tarm, Skjern eller hvor som helst på fjorden. Min far benyttede slæden, når han skulle til købmanden i Lønborg, eller når han var til ålestangning på fjorden. En rigtig god plads til ålestangning var ved Tipperne, hvor man kunne se Lønborg Kirke over den nordlige ende på Lønborggårds lade. Forøvrigt kunne man stange ål – og det var fede søål – hele året rundt i det store Skjernådelta.

Billede fra 1911 af Jens Chr. Jensen's barndomshjem på Klinkerne vest for Lønborggård ud mod Skjern Å deltaet. På billedet ses fra venstre Marius Nielsen, en plejeson, den mellemste bror Knudsen Jensen, Teglbrænderens far Chr. Jensen, den yngste bror Søren Jensen, der holder moderen, Marie Jensen i hånden. Ved siden af Marie står bedstemoderen Maren Pedersdatter og siddende foran på græsset, lillebroderen Martin Jensen. Længst til højre, stående for sig selv ser vi Jens Chr. Jensen, »Teglbrænderen«, som 10-årig. Husmandsstedet, der også var Chr. Jensen's barndomshjem, var i meget dårlig forfatning, da han overtog det i 1898. Chr. Jensen havde efter et ophold på 4 år i Amerika tjent nogle penge, som han bl.a. brugte på at bygge til. Stuehuset er bygget i typisk vestjysk byggestil fra 1800-tallet.

Familien

Min far, Kr. Jensen Teglbrænder, var fisker og søn af Jens Kristian Teglbrænder og Maren Jensen Pedersdatter.

Min bedstefar, som jeg kan huske, havde selv bygget så meget hus, at de kunne bo deri. Det var af grå kalksten kalket hvide. Gulvene var af stampet ler og cement et enkelt sted, et eldorado for rotter.

Der var 6 børn, hvortil føden skulle tjenes. Min bedstefar fiskede lidt, men det var besværligt. Hørgarnet skulle på rokken, spindes og tvindes, og

derefter bindes i net. Synken var fra teglovnene, og de lignede rigtige sirupskager med et hul i midten. På daværende tidspunkt var props kommet frem til at holde garnet opretstående. Før brugtes vel pinde fra skoven. Men der skulle jo ikke så meget garn til, for fiskene gik i flokke lige uden for vinduerne. Det har været besværligt, men herligt med sådan en natur.

Min bedstefar og bedstemor arbejdede begge på herregården Lønborggård, det var under den gamle Hans Tranbergs tid. Og da var der ikke noget med støvler til fattigfolk, nej, det var bare af med sko og strømper og ud i vandet. Der var et engareal mellem vores hus og Lønborggård – ca. 2 km. Det fortaltes, at dagen efter min bedstemor havde barslet, vadede hun gennem vandet over til gården. Familien ovre fra Hemmet og min bedstefar med 2 spæde børn var fælles om en barnevogn.

I min familie var jeg den ældste af 4 drenge efter en lille pige, Maren, som jeg aldrig har kendt. Hun døde nogle få måneder gammel af lungebetændelse, hvad jo ikke var så mærkeligt i betragtning af husenes tilstand på denne tid.

Om min lillesøster Maren skrev min far følgende digt, som jeg kan huske hang i glas og ramme:

Teglbrænderen er ud af en gammel fiskerslægt, hvor man fiskede i området omkring Skjern Å's udløb i Ringkøbing Fjord. Deltaet havde dengang et usædvanligt rigt fiskeliv, bl.a. den berømte Skjern Å laks, som kunne fanges i stort tal. Billedet viser ukendte fiskere på Skjern Å deltaet omkring år 1900. Man bemærker den fladbundede pram, som blev staget frem. Stagningen foregik oprejst med ansigtet imod sejlretningen. På billedet til højre ses to fiskere i færd med at tage en stor laks ud af nettet. Foto: Skjern-Egvad Museum.

Jens Chr. Jensen og Helga Mathilde Hansen Møller blev gift den 11. april 1925 i Lønborg kirke.

»Kun mindet vi nu haver her,
om dig vor lille datter kær,
din vandring her på jorden blev kort,
hvorfor det skete ved vi ej,
vi ej udgrunde skal Guds vej,
men Gud har intet ondt bestemt,
og aldrig noget godt forglemt,
derfor vi trøstes ved at tro,
det bedste skete, og nu bor
du hjemme ved vor frelser kær,
højt oppe over stjernernes hær.«

»Teglbrænderen« fortæller herefter ret detaljeret om sin slægt.

Hans tipoldefar var født i Fladstrand i Frederikshavn i året 1768 og kom til Lønborggård, som fæster ved teglværket som teglbrænder. Han overdrog fæstet til sønnen, da denne var 25 år i 1821. Fæstebrevet på teglværket er offentliggjort. I 1822 blev hans bedstefar, Jens Krestensen, født.

Lønborggård har betydet meget i slægtens liv, men der må her henvises til anden litteratur om gårdens historie.

Min bedstefar Jens Krestensen, født 1822 – død 1905 – 83 år gammel.
Min bedstemor Maren Pedersdatter, født 1824 – død 1918 – 94 år gammel.
Min oldefar Christensen Jensen, født 1796 – død 1864 som aftægtsmand på Lønborggårds teglværk.
Min oldemor hed Anne Johanne Graversdatter.

Som det var almindeligt dengang, var der ofte 4 til 8 børn i ægteskaberne, så der var mange slægtninge. Her skal kun nævnes, at der trods de dengang relativt store afstande var så god kontakt, at der er små historier hæftet på en del af personerne. Men de skal ikke med her.

Han fortæller videre om sin nærmeste familie:

Min far var ikke Indre Missionsmand, men han var ivrig venstremand, hvad vil sige det samme som socialdemokrat nu. Det var den Bergske politik, der aldrig gik på akkord med uretten, hvilket han skrev meget om i dagbladene. Han skrev også et rim imod præsten på Harboøre. Det begyndte sådan:

»Hvad er det I prædiker på Harboøre?
Død og dom for døve ører.«

Han drak selv gerne en snaps eller en øl, men kritiserede hårdt fuldskab. Han blev fremhævet i bladene ved sin død af I. C. Christensen, senere kirkeminister, der dengang var medlem af vores fiskeriforening. Den var far med til at starte i 1895 og han var med i den første bestyrelse.

Vi var 4 drenge i alt. Jeg var 12 år, da far døde, J. Knudsen Jensen 10 år, Martin Jensen 6 år, og Søren Jensen 4 år. Far var født i 1870 og døde 43 år gammel. Det var et hårdt slag for os, men mest for mor. Hun var født i Bredmose ved Ho. Hendes far hed Jens Knudsen og var sømand. Han sejlede på

England. Det var før, der var et Esbjerg, så han har nok landet i Janderup eller Ribe.

Min bror Knudsen Jensen fik mit fødehjem ved sit giftermål, og min mor flyttede ud. Hun havde i mange år en bestyrer Peder Kr. Nielsen fra Troldhede, der kørte mælkevognen, som var fast til ejendommen. Men det var hårde tider for mor. Min bedstemor overlevede far i mange år. Hun blev i hjemmet til 1917.

Jeg husker min mor stod altid op og spiste og smurte mad til os. Engang kritiserede vi, at der ikke var pålæg. Min bedstemor svarede: »Jeg skal ikke klage mig for jer, dersom I ikke skal få ringere end tørt brød.« Det havde hun prøvet ikke at have til børnene. I 1917 kom hun på alderdomshjem i Tarm, og jeg besøgte hende ofte. De gamle var så lykkelige i troen, de ventede på enden – mæt af dage. Hun blev over halvfems og sagde: »Kunne Vor Herre bare snart lukke op for mig.« Ved hendes begravelse sagde den gamle Hans Tranberg til mig: »Så fik hun da fred den gamle Maren!« Hun havde hjulpet til også at passe hans børn. Ernst Tranberg og far var nær lige gamle.

Men nu ligger alle vore fædre og mine bedsteforældre, samt en af mine brødre på Lønborg kirkegård. Og jeg kan huske begravelserne.

Jeg blev gift d. 11. april 1925 Påskelørdag – midt i laksesæsonen – med Helga Mathilde Hansen Møller.

Vores første lille pige, Ingrid, fik vi 28. juli 1926 – 3 dage før andejagtens begyndelse. Hun blev født i den ejendom, der ligger nærmest Styg Bæk, hvor vi boede til leje hos Martin Charles i 2 år. Ingrid læste til lærerinde og blev færdig på Th. Langs seminarium i Silkeborg, og endte senere i Høm skole ved Ribe som lærerinde. Hun blev senere gift med gårdejer Chr. Beier Roager, der fik fødegården efter faderens død. Han havde realeksamen, og gav sig til at læse. Men han afhændede gården, som var på 50 ha, og er nu lærer i Høm skole sammen med Ingrid. De har 2 piger Anni og Elin, som begge læser.

Vi flyttede senere op til en anden lejlighed i Vostrup, hos en gammel smed Kr. Møller. Der blev vores anden datter Kamma født. Hun læste til sygeplejerske, og kom vidt om fra Tarm. Hun var også i Norge og plejede tuberkulosepatienter der. Dem blev hun besmittet af, kom hjem og blev indlagt på Tarm sygehus, hvor hun svævede mellem liv og død, men kom over det. Hun blev senere gift med landmand Harry Pedersen, Ådum, som købte et stykke jord i Vallund ved Ølgod, hvor de byggede en statsejendom, og har

fået en dejlig lille gård ud af det. De har 2 drenge, Henning og Torben. Kamma har nu, da børnene er bleven større, taget arbejde som sygeplejerske på det ny plejehjem i Ølgod fra kl. 16 til kl. 24 hver anden uge. Der er jo mangel på hjælp, og det er godt betalt.

Efter 2 års forløb flyttede vi ind i det hus, som justitsråd Palle Fløe har beboet, og som ejedes af Søren Bagge. Der var en vældig stor have, og en dag jeg arbejdede derude, havde Helga besøg af Sofie Mogensen. Da hun gik indefra, kom hun hen til mig og sagde: »Nå, du graver haven?«, og det bejaede jeg, hvortil hun sagde: »Ja, her har boet fine folk engang«. Hun hentydede vel til justitsråden.

Der boede vi i 4 år, og byggede så selv hus i 1933, hvor den sidste af vores piger Ida Jensen blev født. Hun har det meste af tiden været optaget af at hjælpe andre, først i Varde på et børnehjem, derefter på Varde sygehus, og nu en mere selvstændig plads i Varde, hvor de ældre køres til og skal underholdes og tilses.

Det var vores piger. Det må ligge i blodet, efter jeg tror, jeg tør sige, mest efter deres mor, at de gerne ville være noget for andre. Hun havde nemlig det i sig, at dersom hun kunne glæde andre, så gjorde hun det. Jeg havde derimod så travlt med fiskeriet, at jeg ikke tænkte på meget andet.

Jeg fik mig en medhjælper i sønnen Kresten Jensen, som nu er min efterfølger. Han har selv 3 drenge, og jeg tror, de to ældste bliver fiskere. Sten Jensen er fuldbefaren, Jens Chr. Jensen Teglbrænder er jo mindre, men er også gerne med. Den sidste Flemming Jensen har hoved til en ministerpost, og skulle helst blive ved med at læse. Og så er der to piger, Helga Jensen, som er konfirmeret og læser, samt Eva Jensen, som lige er fyldt 4 år. Det er min familie!

Skjernådeltaet

Teglbrænderen beskriver videre Skjernådeltaet med en række navne, som ikke anvendes i dag, og så detaljeret, at det er nødvendigt at anvende et kort fra 1958 (se s. 10).

Deltaet blev i forrige århundrede gravet oppe fra Amholmbro i en lige linie ud til Provstgaards hus og udad. Det skete med håndkraft og trillebør. Før

spredtes vandet i udløb norden om Lønborg Vestereng og Hareholm i Blindå gennem Ternholm Sø og ud over en begyndende bevoksning. Sønden om var det gennem Lønborg Å og to store søer Harehale Sø og Sælholm Sø, hvor der til tider var 4 m dybt vand. På daværende tidspunkt gik det meste af vandet norden om Kalbegaur-engene og derefter mod sydvest, og løb så sammen med vandet fra Ternholm ud i Stofenskrog. Der blev anlagt dæmninger både på syd- og nordsiden over til Poldene. Og så mente Stauningboerne, at de havde ret til disse.

Men nu var sandvandringen tiltagende, og det var Justitsråd Palle Fløe, Vostrup, der sammen med amtsrådsmedlem Jens Andrup, Lønborg, havde et stort ord at sige. Det blev bestemt, at sandpumperen i Nymindegab skulle gå lige op til Lønborgåens udmunding i Skjern Å.

Det var bredejerne, der havde oprensningspligt sammen med fiskeriretighederne. På den nordlige side var det den øverste bredejer Niels Tolders sande, der grænsede ind til Ternholm Sø. På den sydlige side var det Lars Frandsens og Lars Bechs, men det grænsede ind til Lønborg Å, som så i 1901 blev ført lige ud gennem Klinkerne. Den første bredejer østfra på sydlige side var Karl Pedersen. Den næste Søren Sørensen, Skaven, med et mindre stykke og Kr. Høj med et større stykke, derefter Peder Tolderen, Ivar Jørgensen, Pedersen, Andrup og Mogens Kr. Mogensen.

Nu var der nogle af disse enge, der havde skiftet ejer i 1920, da Hjerk fra Tarm var vandinspektør. Han var derude til vandstandsmøde med lodsejerne angående sandpumperen, som skulle rense op igen. Men der var ingen interesserede undtagen Karl Gundesbøl, som betingede sig, at sandet skulle lægges op i dybe huller i hans eng. De øvrige forlangte betaling for sandet, der blev lagt op på den eng, som de havde fået gratis første gang, sandpumperen var deroppe.

Kanalen blev som nævnt lavet i 1901 ved, at Lønborg Å og Ganer Å blev sat lige ud. Det var temmelig sikkert det år, da Ernst Tranberg blev 30 år, og han fik gården efter sin far Hans Tranberg. Han har kunnet se, at der kunne indvindes hø, som var en god handelsvare, så han afsatte parceller, som kunne lejes en bestemt dag ved auktion. Og høet skulle være bjerget en bestemt tid, fordi kreaturerne skulle derud senere.

Der var før 1901 fast grund ud med overkørsel til den nordlige ende af Kalbegaur. Før var der gravet igennem 2 steder nordfra til Skjern Å, hen-

holdsvis Peblen og Piben, den ene øst for Niels Provstgaards hus, den anden nedenfor Kyvling (Kjufling). Der har været kørsel gennem deltaet, først gennem Lønborg Å kun 1 m dyb, derefter Sandene med vand og så Skjern Å med mere strøm og 1½ m dyb. Vi måtte have »Trøsten« med mellemadderne hævet, ellers blev de våde. Der var fast land ca. 300 m vest for den nu eksisterende nordlige pumpestation.

Man kan se, at der har været strømløb fra Østerkjær øst om Laurids Bollerups, da der er opfyld og tørvejord nedenunder både der og helt over til Vostrup Vesterenge. Vil man studere naturen nærmere, kan man se, at på havsiden skylles sandet sydover, men før fjorden blev inddæmmet, og også nu, skylles sandet nordover. Det kan vi se på vores gravede sejlløb, og derved er det, som vi kalder Fyvsover, fremkommen. Sand indtil 2 m dybde har overskyllet tørvejorden, hvor der var masser af store ege i. Men så har vi det flade Gammeltang, og alting tyder på, at det har været udmundingen fra Østerkær.

Der ligger 2 store højdedrag – et fra syd og et fra nord –, som næsten støder sammen. Man forundres over, at der så ikke ved afvandingsprojektet anlagdes en bro over Skjern Å der. Før 1901 var der på højderyggen fra Vesterengene og over til den nordlige ende af Kalbegaur gravet render til overrisling fra 2 møller i lighed med de 3, der stod ved Skaven. De blev brugt til at pumpe vandet ud ved tørvegravning, så mosen kunne tørlægges. Her var det møllernes opgave fra store gravede huller at hæve vandet op til overrisling.

Oplevelser som dreng

Tjenestedreng

Jeg kom ud at tjene hos Anton Jespersen, da jeg var 7 år. Jeg var der i 4 somre for at passe køer og får. Det første år til 10 kr. og et par træsko, det andet år 15 kr. Og så steg det årligt med 10 kr.

Der var 12 køer at passe og så fårene. Det hele var i tøjreslag til at begynde med. Der var reb om hornene og det ene øre. Nogle brugte halmreb, for at det ikke skulle skære ind i kødet om hornene, og det kaldtes hornreb på jysk. Men ørerne var ikke til at holde hele, for i varmen var der tusindvis af fluer og bremser, som satte sig og stak, også på mig. Det var jo korte bukser kun til knæene, men praktiske. Benene var lettere at holde rene end tøjet. Fårene var to i et tøjreslag, og det kaldtes et kobbel, og det bestod af reb om halsen med en splejsning og en knude, så det ikke kunne løbe til, – for så ville fåret blive hængt –, derfra til en dobbelt læggen, hvilket var en jernhimstregims, så rebene kunne løbe rundt.

Jeg havde cirka 4 km at løbe ud til fårene ved Skaven strand mindst en gang daglig. Køerne skulle flyttes for hver time. Malkes om morgenen, derefter ud, og hjem om middagen til malkning, igen ud til aften, og så atter hjem til malkning.

Det blev lange dage for en dreng. Først ud efter hestene på engen cirka 2 km borte kl. 5 om morgenen og blive ved til kl. 8 aften. Men de var herlige. En sådan gård på 20 tdr. land foruden eng og hede, var altid besat foruden mand og kone med en voksen pige, tillige om nødvendigt barnepige, samt en voksen karl foruden hjordedrengen. Manden på gården havde det altid bedst, konen havde mest at bestille. Det var hende sammen med pigen der havde malkningen. Op om morgenen og tænde op i komfuret og kakkelovnen med hedetørv og derefter fyring med klyne. Efterhånden forsvandt hedetørvene sammen med heden.

Det var karlens arbejde at grave disse hedetørv eller lyngtørv. Det var lettest i et såkaldt flodsted, et sted, hvor der var tørvebund under. Der gik tørvespaden lettere igennem, end der hvor lyngen var. Tørvene blev tykkere, og

så skulle der ikke så mange til. Hvor der blev gravet på sandbund, fulgte der ofte for meget sand med. Da karlene en gang kom hjem efter tørvegravning, spurgte manden, om han havde snart nok, hvortil han svarede, det var ikke så godt, at de blev tørre, hvilket vil sige værdiløse, for så blev der ingen avl på marken. Manden bestemte sig til at se dem, inden flere skulle graves.

Det var også karlens arbejde at grave klyne det vil sige »rigtige« tørv fra mosen. Der skulle helst 2 drenge og pigen til at bære dem ud på korte bræd-der. Det var noget værre svineri. Senere brugte man slæbebrædder med hesteforspand.

Høbjergning

Den herligste tid for os drenge var høbjergningen. Der var 1 mil for os at køre over til Hareholm. Når vi havde læs på og skulle hjem – gerne med 4 til 5 oven på hølæsset –, så kunne man overskue alt over Skjern Å og alt op gennem Lønborg og Vostrup. Udturen var kun halvt så lang vesten om med tom vogn gennem Skjern Å. Men det skete, at hestene måtte svømme med vognen, og da måtte vi have »Trøsten« med mellemaderne og »Skægman-den« med det hjemmebryggede øl op at stå med, ellers gik det med strøm-men ud i fjorden. Gik det galt, når det var meget varmt og øllet slap op, hen-tede vi vand fra Skjern Å og drak. Det var forholdsvis rent, dog med undta-gelse af, at der af og til flød druknede kreaturer og hunde. Det skete også, at der lå et dødt svin i kanten, og der var altid ål at stikke under sådan et.

Jeg husker, at indtil jeg kom ud at tjene boede vi midt i det hele. Græsset blev slået med høle, og med en dreng til at strende, det vil sige, at han med en rive skulle trække det afhuggede græs fra det stående, for at karlen kunne fortsætte rundt om parcellen.

Disse parceller på engarealerne blev 2 gange hvert år udlejet af Tranberg på Lønborggård. Og vogne kom kørende milevidt fra – helt fra Ølgod efter hø. Når kreaturerne kom ud af staldene sidst i april måned, blev de jaget ud på engene med undtagelse af, der hvor der var høslæt. Derefter kunne de færdes overalt hele efteråret.

Sikken leben og duften af hø, med klang fra leerne, når de skulle skærpes af smergelstrygen. Men denne kunne ikke alene gøre det, de skulle en gang

imellem også »hånes«. Det foregik på den måde, at man havde noget der kaldtes »Hårsped«, et spidst stykke jern, som man bankede ned i jorden, indtil et hul igennem det med en pind i, så det sad fast. Der lagde man så høleen med æggen (den skarpe side) på, og brugte en hårhammer på en bestemt måde. Det var for det meste mandens arbejde, han skulle bruge en sæk med hø i for at ligge på en bestemt måde.

Når græsset var slået, skulle det ligge for det meste i to dage alt efter kvaliteten og mængden, og derefter »hverves« for at få den nederste side opad. Der gik man efter hinanden 3-4-5 stykker – lige så mange man var, og helst inden middag, for om eftermiddagen skulle noget andet rives sammen. Dette foregik på følgende måde: første kast drengen, bagefter pigen, der havde drengens hø også, bagerst manden med det hele. Karlen skulle sætte det i stakke.

Da var der en gang til et gilde, hvor karlenes arbejde blev drøftet og gårdejer Møller sagde: »Det går nu bedst, når manden er med og går foran!« – hvortil gårdejer Mads Pedersen replicerede for at drille: »Jeg har nu ikke set dig gå foran, andet end ved hørivningen.«

Var der for langt mellem stakkene, brugte man bærestænger, som puffedes ind under, og man bar 4 a 6 sammen. Dersom vejret var godt, væltede man dem, så de kunne blive tørre i bunden. Stængerne brugtes af min far og mor til at sætte stakkene tværs over fiskerbåden og sejle over Lønborgåen, og derfra bære dem igen op til huset på »strøstedet«. Det var en plet med vedvarende græs, som var ved hvert hus eller gård, beregnet på, hvad det hed, og fordi der var langt at køre. Høet blev jævnet ud, og så havde konen og måske drengen det at arbejde med dagen efter. Strøstedet blev også brugt til legeplads, og også til at sætte telt på ved festlige lejligheder, samt til græsning af fårene.

Der var langt til arbejdspladsen på engen for nogen, og mange kunne ikke cykle, men de blev så i en høstak natten over, for der var jo kun ca. 4 timer, for at de kunne begynde tidligt, inden solen blev for varm.

Brændevin brugtes meget, og det kunne købes for nogle få ører for en 3 pægls flaskefuld. Det fik til følge, at nogen fik vel meget, særlig når det var koldt om natten. Som eksempel kan nævnes, at hvor jeg tjente, havde de engang alle senge optaget, da een af familien langvejs fra fik ophold i laden og havde flasken med. Om morgenen da han gik derfra ude på strøstedet, kom

Lønborggård fotograferet i efteråret 2002. Foto: Nils Bidstrup Mortensen.

han i tøjrslag med vædderen, der løb rundt og væltede ham omkuld. Han rejste sig halvt op, knyttede næven og sagde meget truende: »Bukker du til mæ, bukker a fanden gålme osse te dæ!«

Dengang var enghøet noget værd, men det skulle vejres godt. Kom det for ringe i hus kunne det bræmme så stærkt, at der skete selvantændelse. Sådan gik det på Lønborggård. Der så jeg, de prøvede at køre det ud, men de måtte holde op, fordi det brændte, når det kom ud i luften. Denne gang gik det godt, men før – i halvfemserne – brændte laden, og da sagdes der, at gamle Tranbergs far udtalte, at det gjorde ikke så meget, for de havde strandingstømmer liggende til en ny. Men det lå jo i laden!

Dagliglivet

I den forbindelse kan nævnes, at strandingstømmeret blev sejlet herover af klitboer og omlosset med klyne, derfra navnet »Lossested« og »Vejende« ud for Skaven strand. Klynen (eller tørven) blev arbejdet op i Vesterengene,

hvor der var tørvebund fra fjorden op til nuværende landevej og videre øst på helt ind til syd for Ølgod. Midt mellem Styg og fjorden var anbragt 3 møller til at pumpe vandet ud af tørvegravene, og der var mange gedder og ål.

Til tørvearbejdet gik der også noget brændevin, og dem der syntes, det var for skrapt, fik sirup iblandet. Dette var en eftertragtet drik. Lige ud for ved fjorden ligger en teglværkshøj, som endnu i dag kaldes Brændevinshøj på grund af, at de sagde, at leret blev blandet med brændevin i stedet for vand.

Før århundredskiftet var der i almindelighed kun enghø, senere kom mere med frø og agerhø. Den dyrkede jord var små parceller med turnips, kålroer og gulerødder, senere runkelroer, og derefter sukkerroer. Og ellers var på markerne rugen det vigtigste. Den blev tærsket af karlen om vinteren med plejl og renset ved kastning. Det bestod i, at man kastede det fra den ene ende af logulvet, som var af ler, og længere hen efter den anden ende. Så kom kernerne længst, og avnerne blev tilbage. Derefter blev rugen båret op på salsloftet, nu kaldet stuehus, hvor man så tog af det til bagning i en stor ovn, som de fleste havde. Men kornet skulle først køres til mølle for at få det malet.

Lønborggårds malkepiger, fotograferet ude på engen i sommeren 1922. På Lønborggård havde man i en periode i begyndelsen af 1900-tallet ansat polske og svenske malkepiger.

I ovnen blev der tændt op med lyng og derefter fyret med kvas, som var korte fyrrestykker med nålegrenene på. Engang jeg var med til at plukke lyng, kom jeg til at gribe ned om en hugorm, men jeg blev ikke bidt!

Når ovnen var knap gloende, eller som de sagde, »den hvide mand kunne ses«, havde man en rage til at trække resterne fra gløderne ud, – og ovnen var færdig. Og brødene blev sat ind med en spade, som bestod af ene træ, bred foruden, så man kunne skubbe brødene af. De var dejnet i et dejnetrug dagen før, og der blev taget surdejg af til næste gangs bagning, – en erstatning for gær. Der blev gerne bagt for en måned hver gang – 5 op til 15 rugbrød – alt efter husstandens størrelse. Hvedebrødene kom senere i ovnen, og til sidst de store kringler samt småkagerne. Rugbrødene blev lagt hen på loftet helst i hakkelse for ikke at mugne.

Disse store ovne var forbedringen af de åbne ildsteder med hul gennem taget til røgen. De kom frem i hvert hjem ved teglværkernes fremkomst, og de blev brugt foruden til bagning, også til røgning af fisk både laks, ål, sild og særlig helt, som var en stor delikatesse. Her lå det første teglværk på Lønborggårds hede.

Og her en lille sandfærdig beretning, som bogtrykker Louis Rasmussen, Ringkøbing, der i sin tid var kasserer for fiskeriforeningen, selv har fortalt mig. Anledningen var, at Kongen havde fået røget helt gennem Louis, og han havde været begejstret for dem. Louis havde en søn, som de kaldte Kongo. En dag var der telefon og Rasmussen, der troede, at det var sønnen, tog røret og sagde: » Jeg synes din stemme er så ru, har du været ude at more dig?« Men det var altså Kongen, der takkede for heltene.

Får var der også i hvert hjem. De kunne leve nøjsomt på de magre jorder. Også fårekødet blev røget, det vil sige kun lårene, resten kom i saltkarret. Lårene derimod blev hængt op over komfuret. Når de var færdig røget, kunne man så skære af dem efter behag. De kaldtes fosterlår, navn efter fårestien, deres gemmelukke. Røget svanebryst var også en delikatesse, og dengang måtte svanerne skydes hele året.

Med alt dette – sammen med avl af egne kartofler, grise til flæsk, ko til smør, selv kærne det, og får med kød, samt uld til klæderne, kunne snart ingen sulte eller fryse ihjel. Tillige var det ganske gratis for enhver, at gå ned på de mange søer, for at stange fede ål, som der var mange af hele året rundt. Der avledes også boghvede og gjær på de magre jorder. Der var ingen

Broen over »Sønderstrøm« fotograferet om sommeren en dag med højvande i åen. Det var her Teglbrænderens lillebror Knudsen Jensen var ved at drukne som barn. Foto: Egvad Egnshistoriske Samling.

kunstgødning, kun staldgødning og mergel, så der var ikke store udgifter. De gamle blev på gårdene, og levede lykkelig til deres dages ende.

Når gårdene blev bygget hørte der aftægtsstuer til med kakkelovn og komfur. Ved ejendomsafståelse skulle betales aftægt, som bestod af visse antal læs klyne og hedetørv samt et får eller to, tillige mælk hver dag og rugbrød, visse steder også bestemte potter brændevin, og om man ønskede det også kørsel til kirke. Toilet var i »æ kjørres« – altså i kostalden bag køerne.

Kornhøst

Kornhøsten havde også sin charme. Det foregik med le med en vifte bundet på, så stråene kunne ligge samlede forinden i skåret. Karlen gik foran med pigen til opbinder af negene. Hun havde en kratte af træ til at samle med. Der skulle en vis øvelse til at holde denne med halsen, mens man bandt negene, for at kunne følge med. Bagefter kom manden med konen og drengen som opbindere.

Når rugen var i hus og hele marken mejet, holdtes gilde med chokolade og æbleskiver om eftermiddagen. Ligeså når byggen og havren var i hus, holdtes der på Lønborggård hvert år høstgilde i et telt, som Lavst Karsten Høj, Vostrup, og Niels Andersen, Hemmet, ejede. De var selv musikanter og spillede til gilder og bryllupper. Til tider hjulpet med hornmusik af sønnen Niels Høj med flere. Det var særlig til bryllupper, der blev spillet for hver hestefjedervogn, der kom til gårde. Gilderne varede næsten altid til den lyse morgen, og vi blev aldrig trætte af de gamle danse.

Jeg kan huske en gang, jeg ikke var med på Lønborggård, men på jagt om morgenen dernede på engen, på træk efter ænder. De kom østfra i dagbrækningen, helt stille vejr, og man kunne høre musikken fra Lønborggård. Det var en oplevelse. Og snart derefter rumlen på stenbroen derovre fra en møgbør. Det var røgteren, der skulle til at rense. Samtidig kom en and flyvende, som jeg skød på uden at ramme, og hvad ser jeg, en hare sprang op ikke 10 meter fra mig. Jeg fik ikke skudt på den, men tænkte bagefter, den har sikkert også ligget og lyttet til musikken, og ikke villet forstyrre idyllen for mig. Noget senere klang Lønborgs kirkeklokke ud over det skønne Skjernådelta, og forkyndte en ny dag.

De sidste 2 timer var der kommen tusinder af ænder østfra, men for højt i det stille vejr, jeg fik ingen og tog hjemad, med en oplevelse rigere som jeg aldrig glemmer!

Foruden høstgilder blev der, når pløjningen var tilendebragt, køerne bunden ind, og ungkreaturerne hentet hjem fra engene, samt »dørene smækket i«, som man sagde, tid til at holde julegilder. De formede sig sådan, at 5 eller 10 par alt efter laugets størrelse, blev budt til aftensmad til hjemmeslagt. Mændene mødte op med sort krave på til at knappe i nakken og vadmelstøj, muffedisser om håndledene og blankpudsede fedtlæderstøvler, for der var dybe huller i vejene, og der skulle lygte til for at komme hjem. Det var tællelys, som de selv lavede af talgen fra fårene, der kunne også bruges tran, senere karbid og petroleomslygter og lamper.

Fra barndomshjemmet har jeg mange kære minder.

Min far var som nævnt fisker, og begyndte med ruser efter helt, ål og laks i fjorden, samt gedder og aborre, som ynglede, hvoraf der fiskedes enorme mængder i Lønborggård søerne, Sælholm og Fårehale.

En gammel mand, som ellers var smed, fortalte mig, at han havde været

med til at trække vod ind neden for Lønborg kirke, og havde fanget læssevis af brasener. Da var der delta derfra og over efter Dejbjerg, hvorfra Ganer Å, Skjern Å og Lønborg Å spredte grenede afløb ud til Ringkøbing Fjord. Disse var mange steder meget dybe, for der var på daværende tidspunkt ingen sandvandring. Således var der et løb neden om kirken gennem Fårehale Sø, hvor der var 3 meter dybt, og neden for Lønborggård gennem Østerkjær, fortsat forbi nuværende Jens Jensens Klinkers hus, daværende i mine børneår Kr. Hansens og Karl Slot Sørensens, der lå på den nordre side med en træbro over vandløbet, hvor der var over 4 meter dybt.

Der blev min bror Knudsen helt væk i en dag, vi legede med børnene derovre, men han kom selv kravlende op, og sagde, at bussemanden havde haft ham i tæerne. Det var et børneskræmsel, dersom vi kom for nær til vandet, og der var vand, vi kunne drukne i på alle sider af vort hjem.

Som børn var det min bror Knudsen, som oftere end jeg var nær druknedøden. Vi drev megen fiskeri med medestang efter aborrer, som der var mange af i Lønborgåen, særlig ved broen over til Kalbegauer-engene, som lå ca. 2 meter over vandspejlet. Der smed vi krogene ud med prop i, lagde os på broen og så efter, når der var bid. Knudsen var kommen for langt ud og fik overbalance ud i åen, der var 12 meter bred. Han faldt så heldigt, at det var det eneste sted i åen, han kunne bunde på en stor sten, der lå ved en bropille. Jeg løb hjem efter min far, der lå og samlede kartofler op sammen med min mor.

Han løb ned og sprang i båden, og det varede ikke længe, før han var på ulykkesstedet. Han fik min bror samlet op og kom hjem. Knudsen var ca. 6 år dengang. Det varede noget før vi fik lov til at fiske igen!

Når vi skulle i skole, gik vi over engene. Her kunne vi somme tider se gæssene komme flyvende lavt hen over skellet til Lønborggårds areal, hvor gamle Kr. Jensen Klinker sad og skød mange. Gæssene kom ude fra fjorden og Tipperne i tusinder og atter tusinder, i små flokke, til tider noget lavt. Det var meget spændende, når det var tåget vejr, og man hørte i det fjerne gasen sige gak-gak. De var ikke fredet der, og blev så beskudt igen om aftenen, når de drog tilbage.

Æ Gaf – åbningen mellem hav og fjord

På denne tid var der stor diskussion om udløbsforholdene fra Ringkøbing Fjord. »Æ Gav« eller »Æ Gaf«, som de gamle kaldte åbningen fra fjorden ud i havet, vandrede syd på, og var til tider så lavvandet, at der ikke kunne passeres med de små havbåde, og så kom der også for lidt fisk ind i fjorden.

Jeg har tænkt på mange gange, hvordan der kunne være så meget i fjorden, som der var. For eksempel sildene som der var mange af ovre ved Tipperne. De skulle over sådan en sandbræmme, tillige med laksene, der gik op i Skjern Å i tusinder. Og biologerne siger, de skal have en vis plads til hver fisk. Det behøver man ikke at regne på nu!

Diskussionen om udløbet stod hårdt på, et sydparti og et nordparti stredes. Fiskerne i Lønborg holdt på sidstnævnte, men de fleste landmænd var modsat, nogle ville have udløbet ved Skodbjerge, og de fleste ved Hvide Sande. De sidste sejrede, og udløbet blev åbnet i 1911. Da var jeg ti år, men det står beskrevet mange steder, hvordan det udartede sig, så nu skal jeg i stedet for prøve at beskrive, hvordan det gik hos os.

Stormflod

Mine forældre havde familiesammenkomst, så det har nok været en søndag. Kr. Johnsens fra Hemmet var kørende derned i deres fjedervogn. Sådan kaldtes de vogne, der brugtes til ibykørsel. Fine vogne med plydsessæder og lædersmæk til at knappe på siderne og trække op over, så man sad varmt og godt. Der var tællelys i lygter på hver side af vognen. Vinden rejste sig, og vandet steg stærkt, så min farbror måtte køre i meget vand, da han kørte hjem. Og der var min farbror fra Borris med. Han satte sin stive hat til. Den kunne flyde ligetil over det hele ind efter Lønborggård. Min tredie farbror Marinus fra Torsted skulle sove der natten over. Da han gik til sengs sagde han, at han satte sine fedtlæderstøvler hen til sengen i tilfælde af at vandet kom derind. Og det gik sådan.

Hen på morgenstunden kunne man høre stormens brølen, og vandets bølgeslag mod huset. Lidt efter kom vandet strømmende ind gennem rottehullerne i gulvet. Der var kun et at gøre, det var at sejle derfra. Min far havde båden tøjret ved døren, og fik de store lædervadestøvler på. Nu gjorde det ikke så meget, at han gik med dem på inde i stuerne, gulvet skulle nok blive vasket. Han bar os ud i båden een efter een, og sejlede os over markerne op til Lavrids Bollerups. Der var en vindstyrke på mellem 12 og 14, så vandet røg hen over os.

Min bedstemor, der var 87 år den gang, var også med til denne sejltur, som også var hendes sidste. Hun havde også gået og pløst i vand nok. Det var jo Ude-enge vi boede i, og hun havde på sine gamle dage arbejdet med at slå vandet op i vandkarrene til kreaturerne, og vande og flytte fårene, for de forskellige lodsejere. Det var sjov, når vi som smådrenge måtte komme med hende.

Vi var hos Lavrids Bollerups i 3 døgn og fik en god forplejning. Damerne var der senge til, vi andre lå på gulvet, med godt tøj over. Det var en gammel gård med agerum, det vil sige port helt igennem, med lergulv ca. 40 meter lang, samt kostald og ladebygning på den ene side, og sals eller beboelse på den anden. Denne lange port havde fra midten en stærk hældning nedad, og der stod vandet højt op i. Der var jo høj vandstand, så man kunne sejle rundt om denne gård også. Mændene var urolige og gik ude i porten og tog mål af vandstandens stigning både nat og dag. Ingen vidste jo hvor meget det kunne stige, da det var vandet fra havet, – så måske vi også skulle sejle derfra.

Nede hos Kr. Jensen kaldet Klinker var det også galt. Datteren Katrine blev gift d. 2. november, og det kom således dem noget i vejen med den urolige periode. De var nærmeste nabo til os, og der var ½ alen vand i deres stuer. Mændene var sejlende derned og spurgte, om de ikke ville med op på det tørre. Konen Anne, som var svensker, sad oppe på bordet med bibelen og svarede: »Nej, er det Vorherres mening, vi skal drukne, kan det lige så godt blive her som noget andet sted.« Den gang lå huset på den nordlige side af den dybe kanal, som kom henne fra Lønborggård. Siden er huset flyttet over på den sydlige side og højere op.

Far og N. C. Bollerup sejlede ned for at malke køerne, der var 3. De stod i 18 tommer vand, så det var ikke for at få mælken. I grisestien blev der lagt

Provstgaards hus ca. 1928.

fiskekasser, sådan at soen kunne være på det tørre. Den gik og bublede og kunne ikke forstå med så megen saltvand. Far var mest bange for, at bølgeslaget skulle underminere murene, så det hele faldt sammen. Efter stormen fik han støbt en cementfod rundt om huset. Alt hvad der kunne flyde var væk. Møgbøren, ja, selv roerne var svømmet ud af roekulen, og det hele var landet oppe ved Lønborg kirke og neden for Bøel-gårdene, hvorfra far senere måtte køre det hjem.

Da vi efter stormen kom hjem, var der flere overraskelser. Mor kunne ikke finde sine sko, og fandt dem først inde i storovnen, da hun skulle til at bage, der var de selv svømmet ind. Brønden var fyldt med saltvand, og man kunne smage det i kaffen 30-40 år efter. Jorden var efter oversvømmelsen helt hvid af salt, og det blev ved at være i bunden. Man kunne ikke få sæben til at skumme, og al vask foregik med vand fra Lønborg Åen, også dette vand til al madlavning. Da var det, at gårdejer Peder Bech, der havde en stor gård lige ved præstegården, og ivrig deltager sammen med sydpartiet, sagde til min far: »Det var ikke for meget, om du var druknet i vandet!« Det var vel nok ikke så slemt ment, som det var sagt.

Indtil lukning af Hvide Sande havde vi nogle år med store oversvømmelser hvert år, så måtte de fra Lønborggård ud at ride på heste gennem vandet, for at få ungkreaturerne drevet op på gårdens højere liggende marker.

Provstgaards hus på Ternholm, fotograferet i 1920. I huset boede de to brødre, Niels Provstgaard og Søren Chr. Jensen. Teglbrænderen omtaler flere gange Niels Provstgaard som en meget dygtig fisker og jæger. På billedet ses Niels Provstgaard, Søren Ibsen og Søren Chr. Jensen.

Senere lod Tranbjerg anlægge en dæmning rundt om Dahl, samt Osterkjær med mere, indtil Fårehale sø, med en vindrose (mølle) til udpumpning af vandet. Men dæmningerne kunne ikke holde. De gik under vand ved tøbrud, når vandet kom væltende ud fra Skjern Å. Og så var vi drenge henvist til at skulle udenom til skole. Vi måtte gå i pløret vej ca. 6 km hver dag fra kl. 9 til 4, men det var vist sundt, vi fejlede aldrig noget. Lige så besværligt var det, når vi skulle have doktor, som vi kaldte det den gang, eller jordemoder. Hun blev hentet pr. hestekøretøj derfra, hvor hun skulle til. Det var besværligt mange gange med de veje, der var hjulspor så dybe, at man nemt kunne vælte i dem.

Jeg husker da Niels Provstgaard, Stauning, byggede huset derude på Skjernengene, og hans bror Søren K. Jensen blev gift og boede også derude. De drev fiskeriet sammen i mange år, særlig i Skjern Å. Og derude blev Søren Krestens børn født, og een af dem i sådan vandperiode. Der kunne ikke køres dertil nogen steder fra, så højt stod vandet. Men Provstgaard, der var snedker, og selv lavede sine både, havde også een med motor i. Med den sej-

lede han oven over pigtrådshegnet til Lønborg kirkebakke i stormvejr efter jordemoderen.

Når lægen var tilkaldt, kom han kørende i lukket vogn med kusk, og sygevognen var ligeledes en lukket vogn med hesteforspand. I en sådan blev min far kørt i den sidste gang fra hjemmet til Varde sygehus, hvor han døde efter en brokoperation. Og da sagde min bedstemor, der kunne se mange ting, at nu kunne hun forstå lyset, hun havde set en aften min far og mor var gået over til naboens med lygte. Og der kom lys tilbage, men da var der ikke anlagt vej. Det var en græsfenne, som min far købte, og anlagde vej på. Før gik der en sti fra hjørne til hjørne. Og det var denne endnu ikke nyanlagte vej, lyset kom på og ned til hjemmet. Jeg så selv min bedstemor, der passede os, gå ud og råbe: » Har I glemt noget?«, men så blev lyset væk. Ja, sådan noget kan vi jo ikke forstå i vore dage, men der er måske en forklaring derpå.

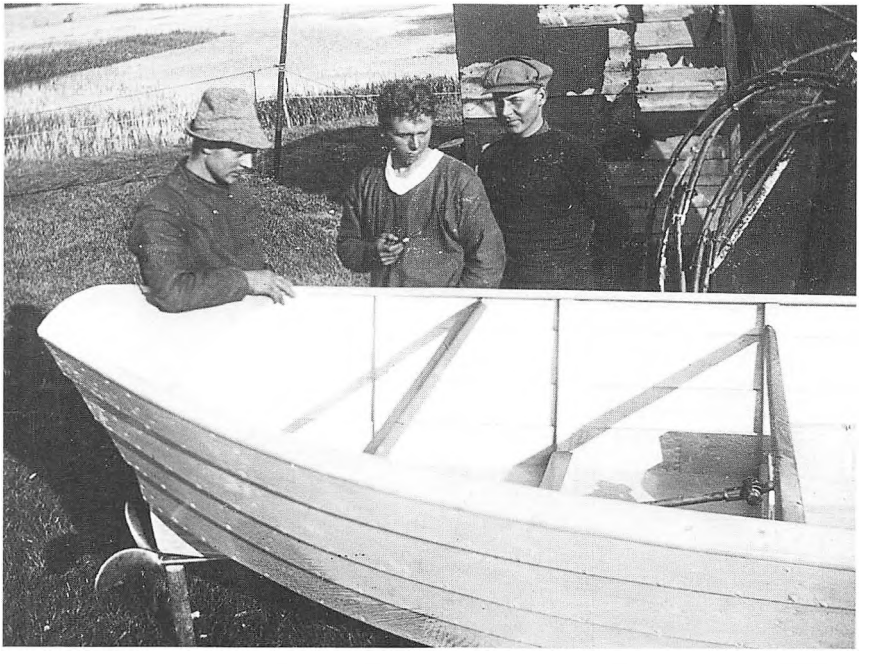

Niels Provstgaard, Søren Ibsen og Søren Chr. Jensen fotograferet på Ternholm ved en båd, som Niels Provstgaard sandsynligvis har bygget.

De gamle var så faste i troen, de læste i bibelen og bønnebøgerne og var ikke påvirket af fjernsynet eller besøget på månen. Og hvad om de, der døde dengang, og man havde fortalt dem, at nu kunne man stå og tale sammen mellem København og Jylland uden tråde. De havde temmelig sikkert sagt, at det var løgn.

Jeg kan huske vores gamle lærer fortalte, at da telefonen blev installeret, var der en gammel kone, som hørte at forsålingen af sko kunne ske pr. telefon, så hun gik til boksen med skoene, og ville have dem sendt med trådene.

Der var også megen vand vinteren 1913, så min mor måtte sejles hjemmefra og op til fastlandet af Bollerupperne eller Jens Klinker, når hun skulle besøge far på sygehuset i Varde.

Jeg har tit tænkt på, at det har været svært for vores mor, at bo så afsides derude om vinteren alene med børnene. Hendes søster Maren, der også mistede manden tidlig, skrev engang til mor, hvor var det skønt, mens børnene de var små. Og jeg er overbevist om, at det var hendes lykkeligste dage. For os børn kunne et bedre fristed ikke tænkes, så frisk en luft, og om sommeren hvilken blomsterpragt over engene, der lå rundt om hjemmet, smykket med alle slags gule, røde og hvide af alle arter.

Arbejde ved landbruget

Jeg kan først fortælle, at konfirmationstøjet blev købt i Ringkøbing hos Ejnar Noes, min mor var sammen med Kr. Jonsens og sønnen Johannes fra Hemmet, der også skulle konfirmeres sammen med mig. Vi rejste til Ringkøbing, for Tarm var jo kun en mindre by med skræddere. Men tænk sikken storhed! Nu skulle man have jakke, vest og lange bukser.

Jeg tænker ofte på, at dengang var det skelsættende med konfirmationen, da gik man fra barndommen over i de voksnes rækker, og småkårsfolks børn skulle nu ud at tjene hos bønderne hele året. Jo, mangen mor har med vemod sagt farvel til sit barn, det var en afsked med de fagre barnedage. Og så spørger man nu, hvornår de vil have konfirmation, – om de vil have en – og hvorfor!

Jeg kom også ud at tjene hele året nu, forskellige steder hos landmændene, hvor jeg havde fornøjelige dage. Jeg var blandt andet en vinter hos Anton Jespersen, som jeg havde tjent 4 somre, og nu var vi to karle samt kun lidt at bestille. Der var vindrose – altså mølle – til trækkraft, hvad der var et stort fremskridt. Da jeg tjente der om somrene, var der kun hestegang. Det var en 6 tommer bjælke med udveksling med tandhjul til en aksel med remskive. Den kunne kobles til tærskemaskinen eller hakkelsesmaskinen. Der blev en hest spændt for yderenden af bjælken, som så skulle trækkes i rundkreds. Det var gerne mit arbejde at gå bag efter hesten med en pisk, men før den tid var jeg med til forskellige steder selv at blive spændt for hakkelsesmaskinen. Det var et rundt hjul med to skarpe knive sat på, samt et håndtag i hjulet, som skulle trækkes rundt for enden af en kasse, som manden stod og lagde negene i. Nogen år forud brugtes en kasse til negene, og så et håndtag med svær jernkniv, der kunne betjenes med een hånd, og så bruge den anden til at skubbe negene frem, men hakkelsen blev til tider noget lange. Og så tænke sig, at nogle år efter viste det sig at være helt omsonst. Hestene kunne tygge både hø og halm, uden at det var findelt.

En dag skulle vi have korn malet, og altså møllen spændt for kværnen. Da kornet var kommet på, gik jeg ind og sagde til Anton, om han ville se efter kværnen, for nu løb jeg på skøjter. Der var kun ca. 300 m ned til isen på

Vesterengene, eller »Gåden«, som vi kaldte det, og så kunne vi løbe ud på fjorden, til Ringkøbing, Falen, Tarm eller Skjern. Når så tøvejret kom, mange tider noget brat, med et stort lag sne, der slog over til regnvejr, kunne der på det tidspunkt ligge en ½ alen tyk is. Når der først fik hul i det, kunne der blive sådan spektakel ved det, at man kunne høre det flere km bort. Da var det, de dybe huller på 4 til 6 meter fremkom i strømmene, når isen stillede sig på højkant og vandet skulle forbi.

Jeg havde flere forskellige pladser på landet, som jeg alle mindes med taknemmelighed, mest dog hos Søren Høj, Styggård, hvor jeg var i 2 år. Jeg var 18 år gammel. I den alder vil man gerne vise, at man kan noget. Søren lod mig bare køre los, han skældte aldrig ud. Men han så jo efter, om det var i orden. »Nå, skal det sådan være«. Så vidste jeg, at det kunne laves bedre. Det var hans måde at sige det på. Han havde også får ligesom hans nabo og bror. En dag de var til gilde sammen, sagde én af gæsterne til Søren: »Det er forresten nogle gode gulerødder, du har oppe på bjerget!«. »Ja-ja,« sagde Søren, »de svinder hver dag, men i går fik vi da selv et læs!« Så var advarslen givet til broderens får.

En anden gang var det Søren, der var i ildlinien. Han var i brugsen hos uddeler Gunnar Krogsgaard. De kom til at tale om nogle gode høns, som Krogsgaard havde, og enden på det blev, at Søren skulle have een af uddelerens høns. Gunnar hentede den i en sæk, og Søren, der havde travlt nu, for det var bleven røgtetid, cyklede hjem med sækken og tømte den af i hønsegården, hvor det var blevet mørkt. Morgenen efter, da Søren sad og studerede avisen, kom konen Stinne ind og sagde: »Hvad er det for noget, de nu har snydt i dig?« »Hvad er der galt?« spurgte Søren. Stinne sagde: »Der går sgu' en halt kok ude i hønsegården!« Søren rejste sig brat og gik derud. Han stod stille og talte et par ord med sig selv, som det kunne ske, han brugte. Senere på dagen cyklede han til brugsen, og gik ind. Der var flere gæster, så han lænede sig over disken og hviskede til Gunnar: »Din fanden!«, hvorefter han forlod butikken. Han brugte yderst sjældent kraftige ord, og var heller ikke vred, men Gunnar skulle have den glæde ud deraf, han kunne få.

En gang var det forhenværende gårdmand siden handelsmand Kr. Andersen, det nær var gået ud over. Det var i krigstiden. Han også var i brugsen og klagede over, at det var strengt, og cyklen ikke var god. Gunnar fortalte, at han havde een stående oppe i pakhuset, han godt kunne købe. Der var

flere gæster i butikken. De skulle med for at mægle, og også for lidkøbs skyld. Cyklen stod med hjulene opad, og de var ved at handle om den, da Andersen opdagede, at det var hans egen, de havde fået ind ad bagdøren. Gunnar var forduftet ned i butikken igen. Det var den slags ting, der satte kulør på tilværelsen.

I vores først opførte hus i Vostrup havde vi et hønsehus, hvor vi fedede to grise op mest med affaldsfisk. En dag jeg var kommen hjem med sådan noget, og var ved at sortere, kom Marie Jespersen, gift med Møller opvokset i Hemmet, ud inde fra min kone. Hun stod og så på det. Der var flere slags fisk, blandt andet 2 slags ålekvabber, de store kunne veje helt op til 2 kg, og fanges kun i strømløb, derfor også kaldet bæktorsk, – en fortrinlig fisk til stegning. Den anden, som var meget mindre med grønne ben i blev meget brugt til agn. Det var disse Marie spurgte til, hvad var for nogen? Jeg svarede, at det var Hemmet-sognere, og hun spurgte igen, hvorfor kaldes de sådan? Jeg svarede, at det er vel fordi, de er så grimme! Fem-øren faldt omgående, så jeg indkasserede en ørefigen med ordene: »Din torsk!«

Før åreguleringen var der lavet en dæmning fra nordlige ende af Kalbegaur-engene, mod vest senere sydvest, med retning inden om Høje Sande, som dengang ikke var der. Dæmningen blev lavet på den østlige side af Skjern Å, og uden for var der hist og her små holme, nu kaldet Poldene. På en af disse byggedes der en fiskerhytte til sommerbrug af vinterlærer Laurids Bollerup, Vostrup, og Søren Ibsen, Stauning. Jeg blev fortalt af Laurids Bollerup på hans gamle dage, hvordan de fangede masser af laks og ørreder i noget stormasket hjemmelavet net lige udenfor huset. Deres efterkommere blev også fiskere, deriblandt Niels Provstgaard Jensen, som byggede huset ved den nu byggede pumpestation Nord. Han sagde en gang til mig: »Huha, dersom man bare var født 50 år før«. Men det behøvede han nu ikke, han fik til rigelighed sin part sammen med broderen Søren Kr. Jensen. De fyldte fra een dags løft af garnene en jernbanevogn på Lønborg station med helt. Det var særligt inde i Stofenskrog, Laurids Bollerup med flere gjorde stor fangst af ål og helt.

Heltene søgte dengang allerede i august måned ind på grund vand, for at være parat med opgang til gydningen, som foregik mest i Skjern Å. Og det var så store mængder, at jeg ikke tror de yngler parvis, men vandet var ligefrem sådan mættet med yngel, at formeringen kunne foregå på denne måde.

Og så vil det blive meget vanskeligt, nu da bestanden er ødelagt af okkeren, at få den bragt på fode igen, undtagen ved klækning.

Jeg er bleven forespurgt fra ministeriet og biologisk side om laksens og ørreders tilbagegang. Det er besvaret sådan:

»Før år 1910 blev der ikke nævneværdig taget laksefisk på krog. Der var ingen weekend. Der var ingen biler, og der gik tusinder af laks op i Skjern Å, hvor de kunne yngle i fred. Nu har de aldrig ro der. Tillige er de finmaskede nylongarn i net og bundgarn meget mere fiskedygtige, ikke alene her hjemme, men også på havet. På nuværende tidspunkt er den værste svøbe dog urenhederne i floderne, som forplanter sig ud i fjordene!«

Jagt og jagthunde

Jagten på den tid var i sin vorden. Man brugte dog ikke bue og pil, men nogle gamle muskedonnere, og så havde man haglhorn og krudthorn, samt ugens nyheder med præstens prædiken til at adskille. De Bergske blade med Alberti og Bulotti til sidst, for at ikke noget skulle falde uden for rammerne! Det var forladere, hvor det hele blev stoppet ind efterhånden som man skød. Hornene var hjemmelavede, savet af studene, og jagttaskerne ligeså lavet af sælhundeskind. Senere bedredes jagtgeværerne. Den første med hane kaldte man stiftslager, og var en baglader med patron med en pig i, der førte fra oven over geværet ned til fænghætten.

Jagten var fra begyndelsen med sortkrudt, og i stille vejr skulle man løbe til siden for at se, om man havde ramt. Senere – cirka 1918 – fik man røgsvagt krudt. På daværende tidspunkt var der mange ænder og ingen fremmede jægere, kun 3 på hele polderne, og så Kr. Bæk på resten af fjordengene. Men så fik konsortiet med landinspektør C. Hofmann fodfæste, og det endte så med samling om forsamlingshuset, som skulle have en vis part for at administrere området. Samtidig skete det, at Høje Sande gik over til kommunal ejendom. Det var før administreret af et 3 mands udvalg. Det var ikke jagten, det drejede sig om, men det var afgræsning med får og heste, og det var et gode for jagtforeningen. Lige så vel som aktieplantagen, som før var lejet ud til private fra Vostrup, Hans Jespersen, Laurids Jørgensen, Svend Krogsgård, Peder Poulsen og Jens Chr. Jensen. Og vi skød meget vildt. Der var ikke noget med at ryge, når vi gik på post, og der blev krævet fuldstændig tavshed.

Jeg havde i 20 års alderen meget arbejde med skytte-, gymnastik- og jagtforeningen, samt forsamlingshuset. Det var ikke så godt, da fjordjagten var samlet under forsamlingshuset. Der blev solgt mange jagtkort under forsamlingshuset. Med det resultat, at der blev mindre vildt til jagtforeningens medlemmer.

Der var nok at tage vare på for en jagtforening. Den blev stiftet for 50 år siden, nede i Fløes hus og kom ind under landsjagtforeningen, så vidt jeg husker med mejeribestyrer Pedersen som første formand, senere lærer Sigaard.

Teglbrænderen fotograferet i haven med sit jagtgevær.

Det var ikke helt tilpas for Vostrup jægerne, da vi jo før havde meget frit spil, f. eks. klarede Mads K. Madsen sig uden jagtkort.

Jeg havde formandsposten i mange år, hvilket ikke forligtes så godt med formandsposten for forsamlingshuset, for: jo større salg til udensogns jægere, jo færre ænder til vore egne jægere.

De første geværer var alle med enkeltløb, senere kom så de dobbeltløbede. Man ladede selv sine patroner, for nu kunne der jo lades på forskud, stadig med sortkrudt hvor røgen skulle drive væk, inden man kunne se, om man havde ramt. Det kunne være generende i stille vejr, og om aftenen kunne man se en ildsøjle så stor. Senere kom de nu brugelige røgsvage. Til

at begynde med ladede jeg dem selv med svensk bladkrudt, men der kom for meget i både hagl og krudt, som fik til følge, at blodet løb af fingrene næsten hver dag, fordi bøssen slog så hårdt.

Men nu er vildtet væk sammen med naturen, hvad nytter det så med et kostbart gevær?

Jeg har også spændende oplevelser fra jagten.

To gange var jeg nær bleven skudt. Den første gang var førend de haneløse geværer kom frem. En kammerat gik bagefter mig i en rørsti med hanen spændt. Et rør griber aftrækkeren og skuddet går lige forbi mit hovede. Den sidste gang var min egen skyld. Jeg havde fået et nyt gevær, en Husquarna med sikring, og så troede jeg ikke, at geværet kunne gå af, når sikringen var slået for, men jeg blev klogere. Jeg var på jagt ude på isen på skøjter, og ville så prøve et sted, hvor stærk isen var ved at sætte kolben imod, hvilket resulterede i, at begge skud gik lige forbi næsen af mig.

Et par andre tildragelser ved jagten.

Det var Juleaften. Jeg mente der var mulighed for at skyde en and inden nadveren var færdig og tog ned til Lønborgåen i en skydepram. Da jeg sad på træet i rørene, blev der uro i vandet. Det var ellers helt stille vejr. Der blev også en piben, så jeg var klar over, det var oddere og forholdt mig helt rolig i håb om, at de skulle komme nærmere. Der gik en halv time, og der gik en hel time, og det var spændende. Men det var jo Juleaften, så jeg blev nødt til at foretage mig noget. Nu sad jeg ovenfor i strømmen, og der var et skarpt sving mellem odderne og mig. Jeg skubbede forsigtig båden ud i strømmen og lod lykken råde. Båden drejede rundt og nedad mod odderne. Jeg sad musestille med bøssen parat, og det var så heldigt, at jeg fik front mod dem, og der var én, der var nysgerrig og rejste sig for rigtig at kunne se. Den måtte lade livet, selv om det var Juleaften. Jeg fik slet ingen skældud, da de så det fine dyr.

En anden gang jeg blev rigtig snydt, var omme ved Styg bæk på aftentræk. Det frøs og fjorden var tillagt. Kresten var med, men det var før han gik på jagt. Jeg havde skudt 2 ænder og havde en lokkeand lagt ud i bækken. Der kom endnu en and, og den vingeskød jeg, men den forsvandt i bækken. Så skulle Kresten passe på, at den ikke forsvandt opad, mens jeg ransagede nedefra. Den kom også frem, og jeg skød på den, men den forsvandt igen, men pludselig ser jeg den midt i bækken. Den får det sidste skud også. Det

var efterhånden blevet meget mørkt, men jeg kunne se, den var der endnu. Da vi mødtes syntes jeg, at den for en sikkerheds skyld hellere måtte få endnu et skrald, og jeg slog til den med bøsseløbet. Det gør man kun een gang. Skæftet knækkede, og det var lokkeanden, der kom ned med strømmen. Bækken var ved at kvadre, og der havde sat sig så megen is på lokkeanden, at strømmen kunne drive med den. Jeg var deromme dagen efter og fandt anden, den var ikke død, men sad og gemte sig i en rørbusk.

Jeg har haft adskillige jagthunde, men først for sent, opdagede jeg deres troskab og klogskab. De kan forstå alt, men ikke tale og kun ved gebærder kan de vise deres værd.

Her vil jeg berette om min sidste hund, Lis, den eneste som jeg ikke selv kunne skyde. Det var en irsk sætter, og vi havde den i 12 år. Jeg skal ikke berette om dens bedrifter. Det vil føre for vidt. Men kun om dens død.

Vi havde den på Skavenhus. Det sidste år, vi var der, fik den en knude under bugen, som dyrlægen opererede væk. Året efter, da vi var flyttet i nyt hus i Vostrup, fik den en knude igen, og vi var klar over, at den skulle aflives.

En søndag var min datter og svigersøn hjemme. Han og jeg stod ude på terrassen, og Lis lå lige over for i noget langt græs i vejgrøften. Den hævede hovedet og så på os, mens vi talte om den. Jeg spurgte Harry, som havde begyndt at drive jagt, om han kunne skyde den? Men det var han ikke begejstret for. Der blev talt om det til middagen, men jeg besluttede mig til selv at gøre en ende på det. Jeg gjorde mig hård, var færdig med at spise før de andre, gik ind og tog geværet. Lis skulle tages på pladsen derude. Men da jeg kom derud, var hunden væk. Vi ledte efter den hele eftermiddagen, og kunne ikke forstå det, for den var altid hjemme og løb aldrig nogen steder. Jeg ledte dagen efter, også ude ved fjorden, men forgæves. På tredje dagen kom Anton Nielsen, der selv er gammel jæger og bor i den østre del af Vostrup og spurgte, om jeg ikke manglede min hund.

Han kunne sige, hvor den var, – neden for hans hus. Mellem byen og en plantage var en stor sivbusk på 10 meter. Der havde den lavet bo. Nu først forstod jeg, hvor klog og tro den havde været. Den kunne forstå vores samtale og vidste, at den var til besvær, og det ville den ikke være. Anton Nielsen skød den på pladsen, og jeg begravede den, og der faldt tårer ved dens grav, men det kan jo kun de forstå, der har mistet noget, de holder meget af.

Kresten har også en hund, som altid er bunden, og han har meget lidt tid

til jagt, og derfor er den meget vred. Når han endelig går på jagt, så må den ikke komme med, og den prøver forskellige metoder for at gøre opmærksom på sig selv. En dag han var ude, fandt den nogle patroner, som den bed haglene ud af. Men det hjalp ikke, så forsøgte den med at samle 2 flasker op i sin kasse. Det er deres måde at gøre sig forståelig på!

Jeg vil her fremdrage nogle træk, delvis sammen med Mads Kr. Madsen.

En dag det blæste temmelig meget, besluttede vi os til at sejle til Klægbanken på jagt. Det var sydvest vind, så vi kunne stævne derned. Magnus Jensen ville ikke med. Vi kom kun til Syverrevlen ud for Stauning. Da knækkede masten til sejlet. Vi ville ikke tilbage og stagede så resten af vejen.

Vi overnattede under prammen, som vi trak på land og væltede, og var på morgentræk. Jeg skød 2 ænder, Mads fik 4. Da vi skulle hjem igen var vinden gået i sydøst, så vi havde lige modvind, og kom først hjem ud på eftermiddagen.

Det var ikke det værste, for da vi kom op til deres hus, stod Magnus udenfor, og der hang 12 ænder, som han havde skudt på Høje Sande.

Der var mange ænder. Det meste, jeg fik på et træk, var en morgen med 32, og der var andre, der fik flere. Men så kom der fremmede jægere, og dermed var jagten aftagende. Mads blev så fornærmet, at han kun ville sidde i rørene i en skydepram, og det gjorde han den første andejagtsdag. Han skød en and, der faldt inde på engen. Men nu måtte han efter jagtloven ikke tage bøssen med, så han lagde den i båden. Da han kom gennem rørene op på engen, gik to jægere derfra den ene med en and. Mads råbte til dem: »Hej, du der, det var min and!« Da sagde jægeren til den anden: »Hvad bilder han sig ind, han har jo ikke engang et gevær!« – og gik videre.

Der var også en del oddere dengang. Jeg skød nogle og fangede også adskillige i sakse. Min bror Knudsen brugte også jagten. En dag han var på morgentræk efter ænder, hørte han en større plasken i Lønborgåen ved de høje dæmninger. Da han kom derhen og kiggede over, lå der 4 oddere og tumlede rundt i vandet. Det var 2 gamle og 2 unger. Han skød på én så den væltede rundt, og derefter på en anden. Den blev kun såret. De to sidste gik på land på den modsatte bred. Men Knudsen havde ikke flere patroner med sig og løb hjem. Da han kom derned igen, var det en unge, han havde skudt, og den var dreven med strømmen længere mod vest, så han måtte løbe efter. Og han kom lige tidsnok til at se den gamle hunodder komme fra mod-

satte bred og ville redde sin unge. Så skød han også den og fik i alt 2, – den sårede blev væk.

Jeg var ellers ved at drage hans skydefærdigheder i tvivl, fordi han på vores fødehjem havde en hane, som blev mandolm, det vil sige, den fløj på børnene eller også voksne og huggede dem, og derfor skulle den skydes. Det foregik ude ved møddingen. Han skød det første skud, hvilket resulterede i, at hanen fløj op på møddingen og galede. Men så skød han den da ned med det andet skud.

Knudsen var også en gang på harejagt, og skød 5 gange på een til sidst ude i vandet. Da Kathinka var ved at tilberede den, spurgte han, om der var mange hagl i den, han havde ikke fortalt om skuddene.

Fiskeri på havet

Min hu stod ikke til landbruget. Jeg har mange gange tænkt på, hvordan var det gået, om min far var blevet ved at leve og blevet gammel. Hele min tilværelse var blevet forandret. Nu skulle jeg begynde på helt bar bund, uden redskaber og uden penge,

Jeg begyndte mit fiskeri i Esbjerg i 1919, og kom med Brynhild E.111, som ejedes af min mors fætter Kr. Kolle. Den første dag, vi var på havet efter rødspætter, var det helt stille vejr. Men jeg blev søsyg og spyttede mine tænder ud. Kolle sagde, at dersom der kom en torsk, skulle vi se efter, om den havde dobbelt gebis.

Vi havde gode ture med megen fisk, torsk og hvilling. Det så godt ud, når vi havde våddet samlet, og fisken kom op at flyde som et lille bjerg, så var der mange. Dengang var der ikke noget med ekkolod. Man sejlede rundt og prajede. Det vil sige, man spurgte om de andre fangede noget. Der havde Kolle et mundheld. Han sagde: »Det er og lige meget!«, f.eks. fik han svar fra en anden, at de havde 1200 pund og Kolle svarede, at vi havde kun 800 pund, men det er og lige meget.

På sådan en havtur, der for det meste varede 8 dage, havde skipperen gerne en 10 kg flæskesteg med. Det havde han også, da det blev en vendetur på grund af storm. Men forinden vi kom ud igen, havde mandskabet spist flæskestegen, og da sagde han noget helt andet!

Det var året efter første verdenskrigs udbrud, og ikke helt ufarligt. Det drev rundt med miner, som vi tit måtte flytte os for.Vi holdt udkig efter miner både nat og dag. Der var nogle kuttere, der dannede en andelsforening, som kaldtes Pax, og som bestyredes af åleeksportør Karl Lauridsen i Hemmet og hans bror Laurids Lauridsen. Og bådene – der var ca. 8 – skiftedes til, – efterhånden som de kom ind med fangst til Esbjerg og fik fyldt op –, at sejle ned til Kuxhafen i Tyskland.

Vi kom på sådan en tur derned ind mod aften og havde disse tørre beskøjter med, som skulle være på hver båd i tilfælde af forlis. Kolle tog disse, som var i en stor pose, og gik op på kajen og hældte dem ud. Der blev vild panik mellem tyskerne for at få fat i disse tørre skaller.

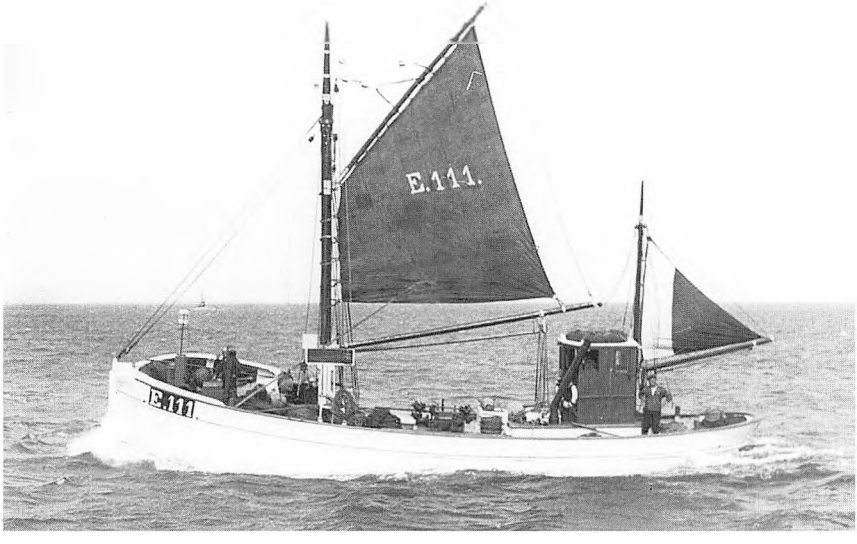

Brynhild E 111.

Vi solgte også, hvad vi kunne undvære af sukker og fedtstoffer, for sådan noget sås ikke dernede. I bagerforretninger stod kun enkelte sorte barkbrød og slet ikke andet. Om morgenen, da vi kom op fra køjen, var soldaterne sat til at losse fiskene. De stod dernede med deres sømbeslåede støvler og gravede med vores roegrebe i fiskene. Ja, det var dengang. Tyskerne kunne bruge alt, også vores dårlige køer. Samme år 1919 fik det ende med disse sejlture. Nu kom bilerne frem, det var hurtigere end både tog og sejlads.

Der var en rivende fremgang i fiskeriet i disse år. Brynhild var bygget til krogfiskeri efter torsk, og de havde esepiger. Nogen af dem sørgede selv for sandormene, som skulle tages på ebbe, når vandet sank ud, og siden sættes på kroge og lægges på bakker. En line var 200 kroge, en bakke 600.

Men snurrevodet var forlængst kommet, og dette satte skub i hele foretagendet. Der blev købt små motorjoller med 4 a 6 hk til at sejle voddet ud med. Disse blev kaldt kutterjoller, og blev betjent med en bestemt mand, der kaldtes jollemand, og dette var forskellen. De, der havde en jolle med, kaldtes kuttere. Men nu var man ved at afskaffe jollerne og sejle direkte ud med den store kutter, for at lægge voddet, og sejle tilbage til udgangspunktet,

hvor ankeret lå med en bøje. Disse kaldtes hajer, men efter at alle jollerne var solgt, og der kun var hajer tilbage, døbte man dem om til kuttere, og nu er det kutterflåden.

Når man nu kommer ned til Kuxhafen, er alt ukendeligt efter 60 års forløb. Dengang var der i havnebassinet kun et sømandshjem, og så var der dokken med tutten, en restaurant. Jeg skulle måske have blevet dernede. Økonomisk ville det nok været lettere, og jeg havde vel fået Brynhild, som nu min fætter fik. Men jeg kunne ikke undvære min dejlige Ringkøbing fjord. Så forandring var blevet, at jeg havde ikke fået den samme kone, ej heller de samme børn. og når jeg ser tilbage, ville jeg ikke bytte det med alt.

Fiskeri på fjord og å

Tranberg var sognerådsformand. Der skulle derfor rettes henvendelse til ham inden giftermål. Hans spørgsmål var: »Tror De nu, De kan forsørge en kone?« Svaret var: »Ja, det prøver vi!«

Brylluppet stod på Lønborggård, og Tranberg var også inde at danse med bruden. Vi havde kun et par senge til at begynde med og boede til leje. Men vi var så lykkelige, hver gang vi fik råd til at erhverve noget til fælles bedste.

Nu skulle der arbejdes på alt muligt. Jeg havde bækarbejde ved Styg Bæk, da den blev reguleret. Jeg gravede tørv, så jeg fik mit brændsel der, det første år. Jeg kørte også med kartoffelsprøjten. Det var en stor timeløn på 1 kr. Jeg lejede tagrør i Stauning og sejlede dem til Skaven strand. Det forligtes godt med fiskeriet, som så blev mest natarbejde.

For tagrørene fik vi mellem 4,50 kr. og 5,00 kr., når de var høstet med stort besvær i vand til over knæene. Der var ingen gummistøvler, men svære Svendborgstøvler af læder til skridtet.

Men efterhånden fik jeg bundgarn og holdt så op med rørbjergningen. Det kan krible i fingrene endnu, når man kommer forbi og ser fine tætte rør stå uhøstet.

Fiskepriserne var til tider meget små. Store ål nede på 1,50 kr. pr. kg, skrubber 1,50 kr. pr. 20 stk., helt 30 øre pr. kg. Men så blev vi enige om en frivillig fredning i vintertiden for rognhelt.

Jeg havde en gang et bundgarn stående på Syverrevlen. En dag, da jeg kom ned for at røgte garnet, stod der en mand fra Dejbjerg, som var ude at høste rør. Han råbte, om han måtte komme med. Da vi var kommet noget hen i garnet, sprang heltene til alle sider, og da vi fik dem indenbords, begyndte jeg at smide rognerne ud. Han så noget efter fiskene, som var de største, og derefter på mig, som om han tænkte: »Mon han er rigtig klog?« Manden fik en tyk rogn på ca. 3 pund i rygsækken. Den har nok barslet inden han kom hjem!

Jeg kom hjem fra Esbjerg og gav mig til at fiske med kroge efter ål, og købte i begyndelsen sild til ees hos Kr. Hansen og Marinus Jakobsen. Det var kun en gammel fladbundet pram købt i Skjern for 15 kr., jeg begyndte

med. Sildene blev skåret i stykker og lagt på bakke. Det skete, at jeg havde mellem 2 og 3000 kroge, så det var spændende. Jeg husker en gang, jeg havde sat kroge inden om Høje Sande på så lidt vand, at prammen ikke kunne flyde, så jeg trak den over Poldsandene. Der sad halv- og hel punds ål tæt ind til hinanden og sneved i linen hele tiden.

En anden gang var Viggo Høgfeld fra Skjern ude at fiske sammen med mig. Vi havde eset kroge hele dagen, men så gav det stormvejr, og enten skulle vi pille silden af igen, eller sætte krogene i vandet, da de ikke kunne bruges dagen efter. Vi valgte det sidste, og sejlede op gennem Skjern Å. Da kunne man sejle derfra ind gennem det gamle Lønborg Å-leje, som var bleven afbrudt i 1901, og komme ind gennem søerne til Lønborggårds sø, Sælholm. Og vi satte kroge langs afsted, men ind imellem fangede vi nogle frøer, som der var mange af dengang, og satte dem på krogene. Dagen efter, da vi tog kroge op, fik vi hver eneste stk. sild, vi havde sat på, men der hvor frøerne var sat på, sad en stor ål. Nu havde vi fundet de vises sten, mente vi da! Det er meget lettere at sætte frøer på og så bruge mindre kroge. Vi samlede frøer en hel dag, satte dem på krog og sejlede dem ud i fjorden. Vi blev en opdagelse rigere: – der var ikke en eneste ål på frøerne, – dem kunne de ikke lide på fjorden, og silden kendte de ikke oppe i søerne, selv om der kun var 1 à 2 km imellem.

Det var også det omtalte arbejde med gennemgravning mellem Klinker og Kalbegauer, som satte Lønborg Åen lige ud til fjorden, og ikke som før i Skjern Åen. Dette arbejde blev udført af børster, hvad nu ville være et skældsord, men ikke var det dengang. Det var nogle hårde negle, som kunne tåle næsten alt. De rejste fra det ene sted til et andet, og var eksperter i at bruge en skovl og en trillebør, som brugtes til alt entreprenørarbejde.

Den opgravede jord skulle bruges til dæmninger. Det var Palle Fløe, justitsråd, boende i Vostrup, der havde opsynet med arbejdet. Der var een af børsterne, der sagde: »Det er jo bare pløre, det kan justitsråden da forstå, man ikke kan lave dæmninger af.« Det var også dengang, de omtalte børster holdt noget til på Bechs hotel i Tarm. De spiste der, men med det forbehold, at de ville ikke have laks mere end een gang ugentlig. Da var der laks at fange.

Den sidste jeg kendte af disse børster var Pajberg, som havde taget skade en gang ved slagsmål, og nu gik og humpede på et skadet ben landet rundt. Han havde ingen bestemt opholdssted. Han havde en glimrende hukom-

melse, og han kunne huske mennesker fra den ene ende af Jylland til den anden. Sådan kom han til os med hilsen fra min svoger Peder Møller i Flauenskjold, nær ved Sæby. Så han fik noget at spise og en hilsen med igen. Sådan havde han ærinde og kendte forskellige landmænd, hvor han aldrig gik forgæves, når han spurgte om natlogi i kostalden. Det eneste var, at han ville ikke af klæderne!

Jeg byggede huset 1919 ved Skjern Å, da jeg flyttede hjemmefra ud på engene. Grunden, som huset blev bygget, ejedes af Peder Andersen boende i Fjerbæk, han blev kaldt Gendarm. Det var min agt, da jeg sådan var bleven bidt af naturen, at jeg ville være eneboer, og ikke flytte derfra. Men jeg drømte ikke om noget foreningsarbejde og beholdt huset indtil 1924. Da havde vi en vældig storm, der slog bølgerne helt op over huset. Det væltede og trimlede ca. 2 km op over Lønborggårds enge. Sengetøjet fandt vi i pigtråden, spisebestik og indbo var væk. Også dette var vel årsag til damebekendtskab, som forandrede mit liv. Helga var ikke med i de første lykkelige Ungdomsår fra 1915 til 1918.

Fra huset, jeg havde bygget fjernt fra al larm, har jeg mange kære minder. Mest om aftenen når der var stille og frøerne begyndte at kvække, blishønen pippede, skronnehosen, som vi kaldte enkeltbekkasinen, skronnede langt oppe fra i luften, når den lod sig falde skråt ned, og når ænderne rundt om huset sagde rap rap.

Man kunne snart ikke rive sig løs fra herligheden, men kunne også høre dem i sengen gennem trævæggen, indtil man faldt i søvn.

Samtidig med at jeg byggede hus, var der to andre der byggede, også på den sydlige side af Skjern Å, Magnus Jensen og Mads Kr. Madsen, tillige 4 andre på Stauningsiden, Marius Henriksen, Marius Varritsbøl Hansen det ene hold, og Nils Kr. Varitsbøl Hansen og Søren Kr. Jensen det andet. Desuden var der to gamle kæmper Henrik Ibsen og Hans Varritsbøl Hansen, som var fædrene og hver havde en lille gård.

De to fulgtes altid ad ned til åen, en spadseretur på en lille mil, hvor de satte ruser ud om foråret efter laks, og om efteråret efter helt. Disse ruser blev sat om aftenen og stod så natten over. Om morgenen var der næsten altid laks enten det ene eller det andet sted i månederne marts og april.

Jeg husker en dag Henrik Ibsen kom stagende med prammen op mod strømmen i Skjern Å, hvilket var godt tegn på fangst. Når der kun var 4 laks

eller derunder, bar de dem i en kasse spændt på ryggen. Sådan en rygkasse havde enhver fisker. Den dag kom Henrik med 12 laks. 25 kg laks var ellers meget nemmere at bære langt end 25 kg. skaller eller skrubber. På det tidspunkt før 1918 var der ingen i Stauning, der havde bundgarn til fjorden, men i Lønborg var en del af dem i året 1904, og så var det færdig med rusefiskeriet i fjorden.

Vi, der boede på sydsiden, fik også efterhånden ruser til åen, og var fælles om vod til at fange helt med om efteråret. Det foregik fra mørkets frembrud til midnat ca. 12 eller 1, alt efter som der var fangst. Vi transporterede i begyndelsen fangsten med pram og sejl til Skjern langs Skjern Å, hvor Johannes Høgfeldt købte den. Det kunne ske, at vi med voddet kunne tage over 100 helt i et træk på ca. ½ time.

Vi havde mange tildragelser, som jeg aldrig glemmer. Jeg skal kun nævne enkelte.

Det skete, at vi havde brændevin til en kaffepuns. Det var ikke dyrt dengang. Kresten Mogensen sagde, at hans indsiddere i sommerhuset pumpede det op af Fyvsover, og sådan kunne de Stauningboere godt lide det. Da var vandet i Skjern Å så rent, at der ingen fare var. Vi brugte ikke andet, og det gjorde Stauningboerne heller ikke, de skyllede vandøsen og drak af denne. En sådan aften jeg havde fået mine ruser sat før de andre og var gået hjem for at lave aftensmad. Da kom Hans Varrisbøl, om han måtte få et glas vand. Det var jo det samme vand han kom fra. Han fik vand, men da han tog glasset fra munden sagde han: »Ah, det er bandeden snart lige så godt som en kaffepuns!«

En anden gang om samme Hans, men det var senere, da jeg var flyttet derude fra. Vi havde alle fået ruserne sat efter helt. Men det frøs og fjorden var tillagt med is, og vi brugte skøjterne til og fra åen. Der var fare for, at denne pludselig skulle fyldes med kvaderis. Frosten tiltog, og jeg turde ikke lade ruserne stå. Vi boede da i 1928 ved landevejen, – det var før Stygprojektets gennemførelse –, og der var 100 meter ned til isen på engene. Jeg bandt skøjterne på kl. 2 nat og løb til åen, og nåede lige med møje og besvær at redde mine ruser. Først da kom Hans og Henrik. Henriks ruser stod nærmest mine, og jeg forsøgte at hjælpe ham, men vi fik kun det halve. Så sagde Henrik: »Skal vi ikke gå hen til vores hus, og se om Hans har ild på primussen?«, for det var bidende koldt. Hans havde ikke fået ruserne op, de stod

Tre karle med holmslænderskøjter. Når fjorden fros til, var der tradition for skøjteløb, med de karakteristiske holmslænderskøjter. Der findes beretninger om, at folk løb på skøjter fra Skjern Å's udmunding til omkringliggende steder ved fjorden, som Ringkøbing og Fahl kro.

fast, og dem så vi aldrig mere. Men han havde derimod ild på og lavede kaffe, og det var varmt. Da vi var færdige, spurgte han om kaffen ikke var god. Det benægtede vi ikke. »Jo, for sandt at sige, der var ingen kaffe, så jeg benyttede en gammel skrå til at sætte kulør på!« – dem havde han gerne flere af gemt i vestelommen.

Endnu een om samme. Han havde en søster boende i Vostrup, Maren Varridsbøl, der var gift med Søren Sørensen, Styg, gårdejer ud af Vadslægten, Nr. Nebel. Det skete, at han sejlede ligetil og landede ved Skaven strand og gik så op til Søren Stygs. På den vandring kom han forbi Kresten Mogensens ejendom og traf ejeren, som var lige så jagtinteresseret som Hans. Han spurgte, om der var mange agerhøns i Lønborg. For i Stauning var der

så store flokke, at de snart ikke kunne være for dem. Hans Varritsbøl var gammel smed, og Kr. Mogensen tænkte, at der slog han vist til med den store hammer og svarede: »Nej, det er ikke mere som almindelig, men vi har så umådelig mange urkokke, så vores høns ikke kan gå for dem. Forleden middag var der een der drækkede én herude på vores møddingl« »Det var sgu da grimt«, sagde Hans og gik så over til søsteren Maren.

På den tid var det lovligt at stange ål under isen på fjorden, og det benyttede både fiskere og ikke-fiskere sig af. Det var nede ved Klægbanken, det foregik. Fiskere fra Bork, Klitten, Velling, Ringkøbing, Lem, Stauning, Skjern, Tarm og Lønborg samledes her. Det var spændende, når man fik en ål på til over 3 pund, hvordan den slog med ålejernet, når den blev trukket op af den bløde bund. Så skulle alle hen og se den, når den lå og kravlede rundt på isen. Det var ikke ualmindeligt, at en god ålestanger kunne have 75 kg gode ål på en dag. Men nu, hvor de er drevet væk, kan der slet ingen stanges. Grunden er, at der er lagt okker og sand over bløden, og det vil de ikke være i.

En dag, vi var nede ved Klægbanken, forskubbede isen sig, hvad den ofte gjorde, men ikke så meget. Da vi ville hjemad, viste det sig, at der var en revne på ca. 6 meter, og den fortsatte ned efter Hemmet. Det var for langt for Skjernboerne, så vi enedes om at ville færges over, og gik løs på isen med økserne. Der var mange mænd fra Skjern. Jens Sølund var altid med. En dag var også fiskeribetjent S. J. Sørensen ude at kontrollere. Han kom hen til os og spurgte, om vi havde ål, der var for små, hvortil Sjølund svarede, det vidste han ikke, men han vidste, der var ingen, der var for store. Karl Nielsen, lille Martin, Karl Henningsen, Marinus Kjeldsen, gamle Jørgen, Johannes Grønborg og Stendorf alle fra Skjern var der. Vi fik flagen hugget løs, og sejlede ved ålejernenes hjælp over det åbne vand.

De yngre Stauningfiskere fiskede i to hold med kroge efter ål. De var for det meste hjemme i Stauning om søndagen, hvilket skete ved sejlads langs fjordkanten. En sådan mandag de kom derud hjemmefra, lagde de prammen ude ved åmundingen og kom gående op langs åbredden på den nordlige side. Så råbte Marius Varritsbøl Hansen over til os, at nu havde han fundet, hvor de store ål gik, for da han gik hjemmefra ned til fjorden, kom han forbi en stor ål i Hans Kresten Bondes boget. Den gik med en tinksmed-unge i munden. Fakta var, at de store ål var vandret ind ude fra dybet, og vi kunne fange dem på krogene inde på Stauning grundene.

Men dengang var der kun ruser og vod til fjorden og åerne. Der var ingen der fangede laks på snøre, – det var jo før bilernes tid. Man brugte drivgarn, der var noget stormasket fint garn, som laksen filtrede sig ind i, når det drev nedad med strømmen.

Engang drev to fiskere fra Lønborg fra Hareholm bro over Skjern Å nedad mod fjorden. Chr. Bech gik på land med pibe i munden, medens Frands Jensen sejlede med den anden ende. En laks sprang op over vandet med garnet, og Frands tog den af i båden. Bech råbte: »Giv den een for panden!« De drev videre, og endnu en laks sprang i, og det gik ligeså. Bech råbte: »Giv den een for panden!«, men Frands lod den være, den lå så rolig. Men lige pludselig sprang den ud af båden. Der sagdes, at Bech havde ikke piben i munden mere den aften.

Nedgarn

Vi fik efterhånden nedgarn. Jeg havde 6 stk. og brugte prammen med årer og roede over til Tipperne om aftenen, satte neddene og gik så hele natten og pillede skrubberne af. De kom ude fra dybet indtil dagbrækningen, da de løb udefter igen. Jeg havde 26 snese at ro hjem med, og så ud på cykel for at sælge dem, for så til aften at gentage eksperimentet. Det gjorde jeg 3 døgn i træk uden søvn, så var jeg færdig. Mine fingre var så bulne af stik fra skrubberne. Jeg tændte ild på primussen, stak hænderne i vandet. Og det gjorde så godt, at jeg blev vågen ved at vandet kogte.

Af hårdhed har jeg også været med til en del. Flere gange udenbords og under vandet i vintertiden. Den tilsyneladende værste tur var, mens vi stangede ål ved Klægbanken. Vi lod ålejernene og isøksen ligge dernede. Det var i marts måned, og vi fik tøvejr, sådan at isen forsvandt på grundene, men blev liggende på dybet. Jeg havde en pram liggende i Skjern Å, og besluttede mig til at sejle ud til iskanten og så gå den mil ned for at redde ålejernet og øksen hjem. Det gik godt nok. Jeg kom ud til isen. Vinden var vestlig, og jeg tøjrede båden ved iskanten ved at stikke bådstagen gennem isen længere ude og ned i bunden. Farten over isen gik også godt nok, men tog alligevel lang tid med de 2 mils gang, for isen var blød, og jeg kunne ikke bruge skøjterne.

Da jeg kom ind til iskanten igen, var båden væk. Det havde slidt så meget

Teglbrænderens bror Knudsen Jensen høder ruser i haven i Vostrup. Man bemærker den fladbundede pram ved siden af.

af isen væk, så båden var blevet fri og drevet til land, og nu stod jeg der som Moses ved det Røde Hav. Jeg prøvede med ålejernet, og vandet gik lige til halsen, så dersom der ikke var huller, kunne det lige gå an at vade ind uden at få tøjet, som jeg afførte mig, vådt, når jeg holdt det i en bylt op over hovedet. Jeg kom velbevaret efter ca. ½ times forløb ind til båden, og tog det tørre tøj på, men følelsen var væk af fødderne til at begynde med. Det var alligevel ikke så slemt, som når man går udenbords, og skal stå i båden i det våde og kolde tøj i længere tid!

»Plumpning«

Vi fandt også på noget nyt fiskeri, som vi kaldte plumpning. Det var efter skrubber og foregik på isen på følgende måde. Ved aftenstid tog helst to mand ud med mindst 6 flyndergarn og huggede 3 huller i isen ved siden af hinanden med en afstand på ca. 20 m. Garnene blev med en stage skubbet ud fra hver side. Derefter skulle vi kalde skrubberne til. Hertil brugte vi en plumpkølle, som var af træ formet som en stor kop med skaft i sat på bunden. Køllen skulle slås ned i vandet i det midterste hul. Det kunne høres over

den halve fjord, og gav ilt ned under isen, bedst når samme var tyk. Det foregik hele natten, til tider i 20 graders frost. Det gav en mængde skrubber. Vi sad derude og pillede dem af eftersom de løb i.

Kresten var dengang en knægt på 5 år, og mine børn var med i søndagsskolen. Læreren Peder Kr. Pedersen, »Lerpøt«, kaldte vi ham, fordi ejendommen lå på den grund, hvorfra der var taget en masse ler af til vejene. Det var ordnet sådan, at der lå hveranden lerbunke og hveranden grus, som så vejmanden med sin trillebør, skulle holde hovedvejen vedlige med. Men så var der en søndag, Peder Kr. »Lerpøt« fortalte om »Peders Fiskedræt«, og om hvordan de havde arbejdet den hele nat, og ikke fanget noget. Så råber Kresten: »Ja, men de kunne jo have plumpet, så skulle det nok have givet noget!«

Men det var for hård ved bestanden, for ynglen, vi smed ud, blev ved med at løbe i, og derfor fik vi i fiskeriforeningens vedtægt indført forbud derimod, sammen med ålestangning under isen.

Det var ellers noget af det skønneste om vinteren, når man kunne boltre sig på skøjterne til stangepladsen. Og var det kun dem, der kunne stange ål og mærke, når der var en ål i jernet, var der nok ikke sket noget. Men der kom folk langvejs fra i store rutebiler, endda helt ovre fra Fyn. Og de fleste havde ingen forståelse af det, stod bare og kernede løs, og det gav til følge at der lå en mængde overskårne og døde ål, som forpestede vandet.

Bundgarn

Der var for meget arbejde ved neddene, og jeg fik begyndt med et bundgarn. Jeg stagede til Ringkøbing i prammen efter stagerne til dem. Det var en éndagstur. Jeg var inde hos havnefoged Vase for at få kaffe, stagerne købtes hos Per Jensen, garnet hos Thorup. Nu var man jo fisker, og fik efterhånden flere bundgarn, og kunne bruge jagten så meget man lystede.

Før jeg fik bundgarn, blev fiskeriet ikke drevet så hårdt. Man satte redskaberne ud om foråret i april måned, og kom ikke vidt omkring, da båden skulle stages frem. Men fiskerne tjente føden let i forhold til nu, – det var bare at løfte om formiddagen. Der var så store mængder, at det kunne give nok. Nu derimod skal der fiskes til hver tid, med mange flere garn og motorbåde. Det giver til følge: mindre fisk til hvert garn, større afslid på gar-

»En af de gode dage«.

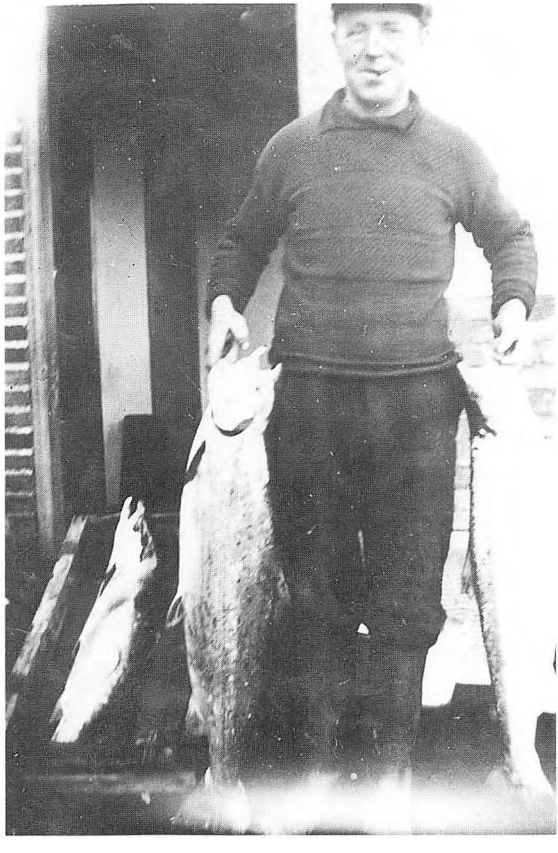

nene, mere arbejde til fiskerne, op til 14 til 18 timer i døgnet, og garnfabrikkerne tager profitten.

Jeg er kommet galt af sted adskillige gange med bundgarnene i isen. Sådan et år i marts måned, hvor jeg havde et stående på 4 meter vand på dybet ud for Stauning. Vi fik streng frost, og jeg fik garnene løst fra pælene, så de faldt ned på bunden, men så fik vi østenstorm og kvaderis. Det sker, når det blæser og ikke kan lægge fast is på overfladen, så fryser vandet fra bunden og kan løfte flere tons. Og sådan gik det med garnet. Det blev først fundet hen på sommeren af 2 fiskere, der var ude med ålekroge ovre på den anden side af fjorden. Chr Dahl, Lønborg, var med mig over efter det i en

pram. Værre gik det for to Stauningfiskere, som ville sætte garn samtidig. De fik radgarnet sat, men syntes det klarede op til frost, og bandt det af stagerne igen. De så det aldrig mere.

Min fars ålefiskeri har jeg berettet noget om. Mit eget begyndte også tildels med kroge, men også med små ruser kaldet ålehammer, som jeg benyttede først i Lønborgåen om foråret i april måned. Senere om efteråret i Skjern Å i oktober og november måned blev de sat i kanten, hvor i der var mindre strøm. Ålene gik op for at finde vinterkvarter. Der kunne godt være 4 a 500 pund i et garn for en nat, men mange undermåls. Det var det, man kaldte ålefaring. Niels Provstgaard var den første på østsiden af fjorden, der fik motorbåd, og også den første der fik ålegarn til dybet. Vi andre krogfiskere var misundelig på ham, når han kom sejlende forbi vores huse, og vi talte om, at sådan et fartøj fik vi nok aldrig råd til. En dag vi stod derude, kom Søren Kresten sejlende med motorbåden ude fra fjorden op gennem åen, med Niels Provstgaard på slæb. Begge både var godt nedladt, så Mads Kr. Madsen råbte ud til dem: »Var der noget i æ hammer i dag?« Niels Provstgaard råbte tilbage: »Det er sgu' ét' hammer vi fisker med!«

Senere fik jeg selv motorbåd. Den første købte jeg af Stendorf i Skjern i år 1926. Det var en fladbundet pram med en liggende amerikansk Oldsmobil motor med batteritænding. Betaling 300 kr. Den kunne bruges oppe ved Skjern, når det ikke regnede for meget, men ude på fjorden var det ikke så godt. Når der var søgang og skvulp blev der overgang ved batteriet og induktionsrullerne, og jeg måtte stage båden hjem. Det blev jeg ved med til år 1932, da jeg købte en helt ny svensk Gøta af Svensk Motorimport ved Jernholm, København, pris 450 kr. Men Oldsmobilen kom til ære og værdighed, for jeg solgte den året efter til Smed Nissen, Lønborg, som skulle indlægge centralvarme fra komfuret, alt iberegnet for den, da jeg lod bygge hus. Han videresolgte den til 3 forskellige steder, hvor den skulle trække tærskeværker. Den kunne godt lave noget, når den kom ind at stå i folks tørre huse. Gøtaen, som jeg gav 450 kr. for, havde jeg i 30 år, og da tog fabrikken den til 1200 kr., imod at jeg købte en ny til 1800 kr. i samme størrelse og model.

I 1933 lod jeg hus bygge med høj rejsning afvalmede gavle og loftsværelse, og af bedre materiale end nu om dage. Prisen var 4000 og 50 kr. Jeg har kvitteringen liggende endnu, som beviser for pengenes værdi dengang. Og så nu den sørgelige tildragelse med inflationen på grund af ingen opsparing!

Senere da Kresten kom med, var det jo rigtig krogfiskeri. Nu havde jeg motorbåd med dam, og kunne benytte levende agn kaldet smolt. Og vi tog rundt over den sydlige halvdel af fjorden, bedst nede ved Klægbanken.

Sådan en dag vi satte kroge ud om formiddagen, kunne jeg mærke, der var noget ved linen, jeg havde smidt. Vi roede tilbage, og der sad en stor ål. Da vi var færdig med at sætte, sejlede vi tilbage hvor vi begyndte, og tog krogene op igen. Der var mange store ål, og agnen var væk. Derefter satte vi om morgenen, og tog dem op hen på eftermiddagen. Det gav meget større ål end dem om natten. Det skete, at vi ikke kunne have dem i dammen, det vil sige over 100 kg til stegning på Skavenhus Restaurant, som vi havde dengang. Prisen var 4 kr. for en gang stegte ål á ½ kg. Og kunne de ikke spise dem, fik de lov til at tage resten med hjem. Der kom mange jægere fra hele landet dengang, nok fordi der var flere ænder, men også for naturens skyld. Nu er den forandret, – just ikke til det bedre.

Vi præsterede een gang den første andejagtsdag at stege 120 ½ kg ål, og desuden gik der ½ gris med, som Helga selv stegte, men så kunne hun heller ikke selv spise af ålene. Vi havde dem rengjort fra dagen før. Nogle af jægerne begyndte aftenen før jagten med ålene. Andre jagtdage til middagen, og så de sidste til aften, men da slap de også op.

Af fiskemængden skal jo meddeles noget, ikke for at prale, men for efterslægtens skyld til erindring.

Der var rigtig mange fisk. Særligt var trækket af ålene, når de om foråret kom væltende ud fra Skjernådeltaet, og det var så mægtigt, at klitboerne kom herover for at være med.

Man kan ikke forestille sig den mængde af ål, der har været. De kom op i strømmene som åleyngel eller større om efteråret for at søge vinterkvarter, og ved påsketid trak de gule ål ud i fjorden. Jeg kan huske, at min far var kørende med os til Kristianes bryllup i Heldgård i Borris, men han skulle hjem ved aftenstid, for ruserne kunne løbe fulde mere end een gang på en nat. Det har jeg også selv prøvet. I løbet af en halv time kunne der være over 500 pund, men det var i Skjern Å. Og hvad er der ikke kommen før? Men det var kun de gule ål. Sølvålene eller de blanke ål i yngledragt kom først ved tordenskyl og opstuvning af vandet i august og senere, men de var ikke så

nemme at fange, da de altid kom med stigende strømtilførsel af opskærsgrøde.

Laksefiskeriet var vel nok det mest spændende.

Jeg havde en dag i det tidlige forår 5 laks i et bundgarn, 1 på 25 kg – den største jeg ved, der er fanget på fjorden. Oppe i åen er taget een på krog til 26 kg af en københavner. Foruden den store var der 2 på 16 og 18 kg 2 på 11 og 12 kg. Eli Møller og jeg fiskede sammen en tid, og da havde vi een sæson 75 stk. laks. Senere oplevede jeg noget, som jeg ikke ved af er sket før, og heller ikke tror sker mere i fjorden. Jeg havde et bundgarn stående ude på 2½ m vand ud for Høje Sande. Der havde været enkelte laks før, men en dag, jeg kom for at røgte, var der 12 laks mellem 6 og 9 kg, samt en ørred på 6 kg.

En af de store laks fra 1964, der var Teglbrænderens bedste lakseår. Teglbrænderen er fotograferet sammen med to af børnebørnene, Birgitte og Mogens.

Min fangstjournal fra 1964

1964 var det bedste lakseår og det bedste med heltrogn – 105 liter til Frøjk!

Dato	Antal laks	Vægt i kg	Bem.
16/3	1	10	
2/4	1	8	
26/3	1	8½	
4/4	1	11½	
5/4	2	11 +10½	
8/4	1	9	
10/4	2	10 + 8	
13/4	2	9 + 6½	
14/4	2	8½ + 8	
15/4	2	12 + 9	
16/4	1	10	
17/4	2	10 + 9	
20/4	2	16 + 10	
21/4	3	12½ + 8 + 7½	
22/4	1	9½	
23/4	3	12½ + 8 + 10	
24/4	2	15½ + 6½	
25/4	4	11 + 11 + 9 + 7½	
27/4	2	10 + 8	
30/4	2	9 + 7	
4/5	3	8 + 8 + 6½	
6/5			5½ kg ørred
7/5	1	9	
11/5	1	6½	
12/5	1	7½	
17/5	1	4½	
19/5	2	11 + 7½	
22/5	1	11½	

27/5	1	6½	
29/5			3½ kg ørred
12/6	1	7½	
25/6	1	6½	
27/6	4	7 + 6½ + 5½ + 4½	
1/7			5 kg ørred
2/7			5½ kg ørred
3/7	1	6½	
4/7	8	7½+7+6½+6+6+6+5+3½	
7/7	2	4½ + 4½	
8/7	4	5 + 6 + 7½ + 7	
9/7	1	6½	
13/7	1	5½	
15/7	2	3 + 6	
16/7	2	5 + 6½	
18/7	8	5½+6+6+6½+6½+4+7+6½	
19/7	9	i genn.snit 8 kg	i alt 72 kg
20/7	5	5+2½+2½+2+5	
22/7	1	8½	5 kg ørred
24/7	2	6½ + 6½	5½ kg ørred
27/7	3	6 + 5 + 4½	
28/7	1	5	
3/8	1	2½	18 kg ørred
5/8	1	7	
8/8	1	3	
21/8	1	5½	
23/12	1	9	

I alt 106 laks foruden ørreder.
Leveret til Leo Kjærgård, Hjerting i det år 1964 før parallelkanalen blev åbnet i 1965 og udspyede giften, – så var det SLUT.

Jens Chr. Jensen.
Vostrup.

Men heltfiskeriet var det bærende og vigtigste for erhvervet. Førend bundgarnene kom frem i halvfemserne, kan man kun tænke sig til den mængde af fisk, som var der efter at fjorden var blevet indesluttet og ikke mere var en havbugt. Hvilket eldorado for heltene, som jo er en brakvandsfisk. Og de kunne rigtig boltre sig, for der var ingen farlige redskaber, der brugtes kun ned, landdragningsvod og så også vod om natten i åen. Men trods disse gode forhold for fiskenes levevis, tog fiskerne selv del i ophjælpning af bestanden ved udklækning, idet de købte Frøjk Fiskepark ved Holstebro i 1906. Det blev drevet til år 1970, da det blev solgt til Holstebro komune for 100.000 kr., hvoraf 90.000 kr. forlangtes hensat, og renterne benyttes til yngeludsæt. Det blev begrundet med, at staten havde indskudt 10.000 kr. ved køb, og Nissum Fjords Fiskeriforening havde 1/3 del part.

Fiskesalg

På daværende tidspunkt brugtes cyklen til transport af fiskene. For eksempel havde jeg en formiddag i året 1924 en kasse bundet på styret, og så en flad fiskekasse oven på, i alt med ca. 100 pund fisk. Det kunne man cykle med, og det kunne forsyne Tarm by en uge enten med helt, flynder eller ål, større var byen ikke, og så kunne man tillige komme Vestermarken rundt –!

Sådan kunne den private fiskehandel foregå inden auktionernes tilblivelse. Kr. Hansen modtog størsteparten af fiskene til forsendelse til Ringkøbing, med Struer Mikkelsen som aftager, men han beholdt selv til forsyning af hjemhandelen.

På den tid var beboerne ikke så godt vant. Ligesom tyskerne, som kunne bruge vores tuberkelkøer, og alt hvad vi ikke selv ville have, – også ringe fisk, men de vidste jo ikke bedre. Kr. Hansen, som var en agtet og velset borger, der altid sagde sandheden, blev en gang ringet op af fru Tranberg, der spurgte efter fisk. Min datter hørte samtalen på stationen. Fruen spurgte: »De er vel friske?«, og Hansen svarede: »Ja, det er aldeles fortrinlige fjordflynder, fru Tranberg. De er lige kommen op af vandet«. Og det var sandhed, for han skulle over Styg Bæk på vejen til byen, og der var han set at have vasket dem efter gårsdagens køretur på cyklen. Men det gik jo godt, for samfærdselsmidlerne var jo dårlige, og det der ikke kunne sælges den ene dag,

Teglbrænderen fotograferet med sin cykel med fiskekassen bundet til styret. Billedet menes at være taget i 1950'erne foran Vostrup smedie. Til venstre i billedet ses smedemester Øllgaard. Personen i midten er ukendt.

skulle sælges den næste. Blev fiskene for gamle, havde han faste kunder, der kunne bruge dem til tørring, saltning og ophæng, – enkelte steder endog i møddinghuse – for der ville spyfluerne nødig være!

Før vi selv kørte fiskene til Ringkøbing, brugte vi Nr. Nebel-banen, og da modtog Kr. Hansen fiskene ved fjorden til videreforsendelse. I den første tid fiskede han sammen med Marinus Jakobsen, der havde en mindre ejendom med to islandske heste. Han forestod transporten til stationen, men det kneb ofte for Kr. Hansen at blive færdig tidsnok ved fjorden, dels fordi fiskerne ikke kom tidlig nok med fiskene, og dels fordi han selv var for sent på den. Resultatet blev, at elleve-toget måtte vente. For islænderne gik kun fodsgang, selv om toget var på stationen, når Marinus var ved Styggårde. Men så skete det også, at de kastede både fiskene og Kr. Hansen ind i jernbanevognen, så

kunne han slå mærkesedler på undervejs og så komme tilbage med næste tog fra Tarm.

Far havde regnskabsbøgerne for de andre fiskere og forestod salget af fisk til Tyskland. Fiskene blev pakket i riskurve omme ved Skaven strand, med is fra ishuset, som fiskerne selv fangede op om vinteren. Fiskene blev derefter kørt med hest og vogn til Tarm station. Og mærket kan jeg huske endnu. Det var nogle små pinde med brændt navn i, L. P. H. Arnemann, Ekernførde, og K. I. Meir, Kiel.

Fiskerne hentede selv afregningen for deres fisk, og der blev årligt bestemt, hvem der skulle køre fiskene til Tarm, hvem der skulle kalke ishuset, og hvem der skulle holde bitterflasken i orden, han fik navnet mundskænk, samt hvem der skulle indvælges i bestyrelsen for fiskeriforeningen herfra.

Senere blev jeg formand for Ringkøbing og Stadil Fjords Fiskeriforening, hvilket jeg var meget glad for, og jeg satte en ære i at gøre noget for fiskeriet. Min far sagde mange gange, at han troede, der ville blive en fisker ud af mig. Dette har ofte givet inspiration til endnu et »bette nøk«, og givet troen på, at det skulle lykkes.

Teglbrænderen og hans ældste barnebarn Anni, 1981.

Teglbrænderen fotograferet i sin pram på fjorden i 1981. Privat foto.

Der blev i årenes løb klækket så mange millioner stk. yngel af laks, ørred og helt, at man slet ikke aner det. Og de der havde arbejdet bør nævnes. Fiskemesteren – den første var Thomsen – måske næsten halvdelen af tiden, og dernæst Alfred Iversen. Blandt fiskerne, som var ved Skjern Å, hvor hovedparten af moderfiskene gik, var de første, der tog sig af strygningen, Laurids Bollerup, min far, Kr. Jensen, slagter I. K. Mikkelsen, og senere Niels Provstgård, Søren Kr. Jensen, Chr. Dahl, Chr. Bæk, Jens Chr. Jensen og nu Kresten Jensen.

Af fiskemængden, der blev taget før bundgarnene og motorbådene rigtig kom til anvendelse, var vodfiskeri i åen, det første jeg tog del i. Og det kunne ske, at et bådelaug kunne få prammen fyldt en nat.

Men senere, da vi fik bundgarnene noget forbedret, var disse også meget nemmere end at gå om natten med vod. Og der var fisk nok. Anders Kr. Jensen havde een dag et enkelt bundgarn med 1800 helt, og jeg havde 1400, men det var i flere garn. Og ellers var der for det meste i sæsonen mellem 30 og 40 kasser á 20 kg. daglig. Det var det, vi kunne køre med i varevognen, og det skete, at vi måtte køre 2 gange.

Fra besættelsestiden

I huset, jeg lod bygge i Vostrup i 1933, boede vi i krigens tid. Jeg havde meget besvær med at komme til fjorden. Vi kunne ikke få gummi til cyklerne, Så fik jeg fast gummi, altså uden luft. Det var meget ubehageligt, for det gumpede noget på grusvejen.

Vi havde også lidt med tyskerne at gøre, og det var under lærer Bech fra Sdr. Vium bestemt, at når der blev brug for det, skulle vi indtage stillingen fra tyskerne i Lønborg, men det undgik vi jo! Det var smed Øllgaard, der stod for det her.

Fly i fjorden

Vi havde to ungarske officerer indkvarteret, den ene politimand, den anden godsejer med flere tusind tdr. land, som han havde giftet sig til. Imod slutningen af krigen kom en engelsk maskine ind over Nymindegab, og skulle videre øst over med skyts til modstandsbevægelsen. Men den blev beskudt og fik skadet højderoret, hvilket bevirkede at den efter at have kastet sin last, på tilbagevejen fløj så lavt, at den kom slæbende med telefonledninger. Den nåede 1 km ud på fjorden, inden den ene vinge knækkede af. Det skete midt om natten. Fra den tyske post i Lønborg blev den først observeret ved middagstid, og da blev der røre. Kommandanten kom farende med en revolver i hver hånd ned mod mængden af mennesker, der efterhånden var forsamlet, og jeg fik ordre til at sejle tyskerne ud til maskinen, og fik lejlighed til at gøre mine iagttagelser.

Der var grund vand. Maskinen var ikke beskadiget med undtagelse af vingen. Sæderne derinde var tørre, og nu fik ungarerne til opgave at holde vagt, hvilket vi benyttede os af. Smed Øllgaard og jeg fik Ausweiss hos vores ungarske officerer, og da det blev mørkt, sejlede vi derud med tønder, viste vores Ausweis til vagten, som sad derinde, fyldte derefter tønderne med benzin, som vi sejlede ind og gemte i rørskærene. Da tyskerne senere kom derud, var der mere vand end olie. Der var vel nok fare ved det. Tyskerne ef-

Huset i Vostrup fotograferet i 1933, hvor man er ved at være færdige med byggeriet. Helga og Teglbrænderen samt et barn ses foran huset.

tersøgte jo de ombordværende fra maskinen, men fandt dem ikke. Der var 6 New Zeelændere, som kom i land og delte sig i 3 grupper. To gik mod nord, som ikke kom længere end til Skjern Å. Der drejede de af mod øst og kom til Olgod, hvor de fik logi hos Kørvel, der havde tyskere nedenunder og flyverne øverst. To drog mod syd, og blev taget af tyskerne.

Året efter modtog vi meddelelse om, at de var kommen hjem i god behold. De to sidste gik øst på, og kom ud i plantagen i Fjerbæk. Den ene var såret i hovedet ved nedstyrtningen, og de henvendte sig hos Jens Bæk, som henvendte sig til os. Smed Øllgaard og jeg var derude og fik gennem kommunen ordnet det med rationeringskort, og fik derefter forbindelse med pastor Bork Hansen, der sørgede for civilt tøj til dem. De skulle til Sverige, men kom det ikke. Freden kom inden, og de var herude i præstegården, hvor vi hilste på dem.

Maskinen, de kom i, var en 4 motors og vejede 12 tons. Den kom til Århus og blev lavet i vejskilte, hvoraf der står eet og viser vej til Skavenhus, som vi på det tidspunkt havde købt. Bjergningen af flyet er en anden lang historie, som kommer her:

Flyet havde ligget i fjorden i et år og var efterhånden ribbet for alt. Isen havde også slidt hårdt på det og flyttet noget, blandt andet baglandingshjulet mere end 1 km væk. Da tog vi os for en dag at save selve hjulet fra det øvrige, og sejlede det i land. Det var helt med slange i, og det fik lov at ligge på bredden. Hjulet vejede ca. 200 kg, som de unge forlystede sig med, at trille på stranden. Pludselig ved højlys dag blev det kørt væk. Men bilens nummer var blevet observeret. Jeg gik til telefonen og fik en forbindelse og sagde: »Hjulet er blevet stjålet, og dersom det ikke bliver kørt tilbage i løbet af 2 timer, bliver det anmeldt til politiet!« Vedkommende lovede at lade det gå videre, men der skete ikke noget. Jeg henvendte mig igen, og der blev sagt, at det var gået til vedkommende, hvortil jeg svarede: »Så sker der omgående en anmeldelse!« Hos politiet fik jeg at vide, at hjulet var indleveret som hittegods. De troede ikke, jeg kunne få noget ud af det, da jeg ikke havde nogen ret til det. Jeg skrev omgående til politimesteren, redegjorde for sagen og forlangte bjergningsløn for hjulet, samt fjernelse af alt det øvrige, da det lå til gene for fiskeriet og til fare for sejlads.

Ca. 4 måneder efter blev jeg ringet op fra politikontoret angående hjulet. De fortalte, at der havde været en forespørgsel i gang med undersøgelse i krigsministeriet og flyvervæsenet. Men ingen steder havde de brug for det, og nu skulle det afhændes. Jeg svarede hertil, at jeg ikke syntes, det var reelt at lade vedkommende, der havde taget det, få det for en slik. Politiet redegjorde derefter for, hvordan jeg af politimesteren var tilkendt en tredjedel i bjergningsløn. Motorsagkyndig Jakobsen, skulle taksere hjulet, som blev sat til 20 kr, og jeg fik det for 13,40 kr, men jeg skulle ind på politistationen for at skrive under. Der var efterhånden angående dette samlet en papirbunke af tyk format. Samtidig var det bestemt, at bunden skulle renses for resten af flyet, og det skulle udliciteres en bestemt dag.

Da kom der en fra marinen, fra Hvide Sande, samt fra Skjern, Skouby Holm, falckleder Ure, motorsagkyndig Jakobsen, og mekaniker Fram. Disse skulle have vraget for at bjerge det i land, hvilket foregik i en weekend om sommeren. Damerne var med for det meste på hotellet og mændene havde

min båd til bjergning. Dagen før andejagten kom garver Nielsen, Ølgod, på hotellet og spurgte om at leje min pram, men den var jo optaget. Jeg sagde, at de kunne måske låne en mindre, som konsortiet havde med fra Skjern, og den fik de. Det var en skydepram med pontoner indvendig, lige tilpas, når man stod og stagede den frem, for så kunne fødderne stikkes ind under. Sådan kom de 3 gæve jægere fra Ølgod på jagt.

Det var garveren, der stagede og det var blæsevejr. Ingen øse havde de med, og der kom efterhånden vand i båden. Pludselig væltede den til den modsatte side af, hvor garveren stod, så han kom ud i vandet på ryggen med fødderne fast under pontoner, samt med jagtgevær og patronbælte til at holde sig under vandet. De andre gennemvåde jægere fik travlt med at få garverens hoved løftet op, så han kunne få luft igen. Der blev ikke mere af jagten den formiddag. Jægerne kom slukørede slæbende tilbage med båden, og landbetjenten i Tarm, Kjeld Hansen, som var ude for at kontrollere jagtkort, var ikke sen på at indfinde sig for at konstatere om det nu også var jægere.

I øvrigt kan meddeles om fjernelse af vraget, at konsortiet ikke tjente noget på det, da duealuminium var faldet i pris. Men de fik da frisk luft og så et par gange ål, som glemte at flygte fra deres hjem, krigsmaskinen, da Vagn Jakobsen og konsortiet erobrede det!

Hele krigen kom vi ellers forholdsvis godt over med få undtagelser, som godt kunne være blevet alvorlige. Som nævnt havde vi ungarere boende. Mens de var der, kom der et stort hold – også ungarere. De var så udsultede, at de gik i roekulerne for at få nogen føde. Det var kommunister, og dem ville vores ungarer ikke hilse på, selvom om det var deres landsmænd. »Nej,« sagde de, »når tyskerne er slået, skal danskerne hjælpe os mod kommunisterne!«

Bomber over Vostrup

Det, der kunne være blevet alvorligt, var på Hans Hansens og Ester Charles bryllupsdag d. 24. april 1941, da bomberne raslede ned over vores station i Vostrup.

Brylluppet stod i forsamlingshuset, og vi var skaffere. Det var Helga eks-

pert i, mens jeg mest hjalp til med til pyntning og så at få gæsterne placeret ved bordene.

Det var først på eftermiddagen. Gæsterne var på vej til kirken. På vejen ned mod forsamlingshuset, hørte jeg maskinernes summen og vendte mig om, lige tidsnok til at se 2 maskiner komme helt lavt dukkende op over hustagene, og kaste noget ud. Jeg troede først, det var flyveblade, men så skete eksplosionerne. Det hvislede rundt om mig med jernstumper. Men jeg stod lige passende i læ af posthuset, som jeg var kommen ud for. Men de fandt jernstykker inde på loftet, hvor de var gået gennem tagstenene. Jeg var forsåvidt ikke i farezonen, men derimod drengene, uddeler Krogsgaards, Bent, og vores Kresten. De legede på stationspakhuset, da det skete. Og de løb ned gennem uddelerens have, hvor der lå en forsager. Hvad om den var eksploderet i stedet for de mange andre? Der var arbejdere på stationspladsen, fordi Nebel-banen, var ved at blive nedlagt. Der var kun een mand, der kom til skade. Han blev beskadiget i et ben. Det var så skånsomt, som det kunne være. Der er ikke mange der bliver gift med sådan en salut!

Det meste af byen blev evakueret. Da jeg kom ned i forsamlingshuset igen og mødte Helga, lo hun. Jeg spurgte om, der var noget at le af. Hun svarede, at hun kunne ikke lade være, for da hun kom ud i opvaskerummet, lå der en af opvaskerne med en sæk over hovedet. Hun slog denne til side og sagde: »Kommer der flere?«

Det var den første gang, jeg så Kjeld Hansen. Politiet var der for at spærre af, og vi havde dem til frokost, mens de andre var til kirke. Jeg kan ikke huske, om der var nogen talere ved middagsbordet, men middagen blev ikke længere end almindelig. Pastor Bork Hansen og frue forlod skyndsomst forsamlingshuset og lagde vejen ned gennem pløjemarken mod Lønborggårds dige, jo, for landevejen var mere farlig. Bomberne, der blev kastet, faldt i lighed med, når vi med sten slår smut på vandet. Nogle sprang efter nedslaget op og forsatte mere end 30 meter flere gange, og stumperne tændte ild i et hus ved landevejen. Rutebilen og de cyklende bryllupsgæster på vej til kirken, var lige i nærheden. Det var Nielsen, Sdr. Vium med rutebilen. Han standsede og beordrede alle ned i landevejsgrøften.

Oplevelser og små historier fra Skavenhus

Stormen i 1951

Vi havde også genvordigheder en gang så store, at det var ved at tage modet fra os. Det var den 11. febr. 1951 – en mandag morgen. Det var så fint vejr om søndagen, som man kunne tænke sig. Det frøs om aftenen, og vi sov godt oppe i køjerummene i den store sal på Skavenhus.

Jeg vägnede ved, at det blæste, og gik op for at se på det. Jeg blev klar over, at det var mere end almindeligt. Jeg gik ned for at se til bådene. Det var endnu ikke lyst. Vandet var det højeste, det havde været i flere år. Nordvestlig storm. Jeg gik hjem i stormens brølen mod huset, og da jeg kom ind og gik op i salen, hvor de andre lå og sov, så jeg, at det nordvestlige hjørne af loftet med taget lå og vippede op og ned, så man kunne se ud. Jeg råbte ge-

Skavenhus omkring 1950, sådan som det så ud for vinterstormen i 1951.

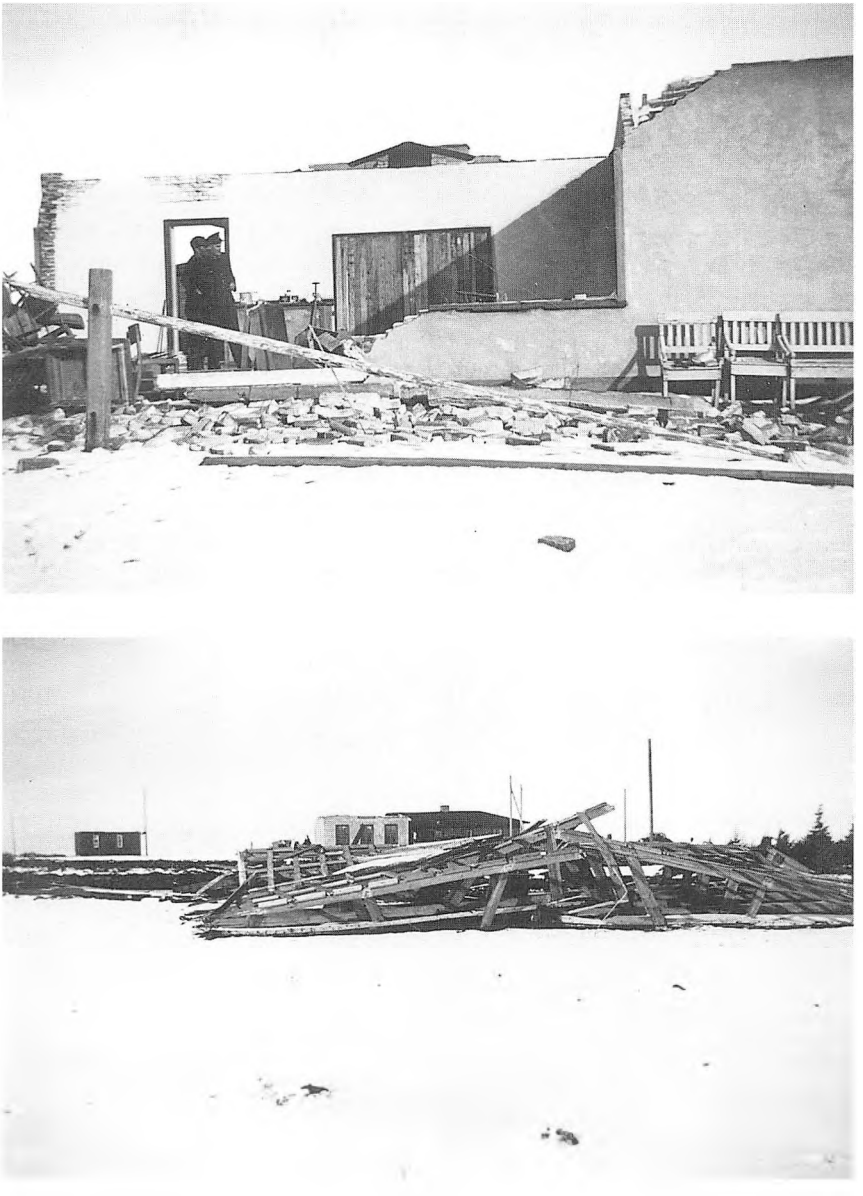

Odelæggelserne på Skavenhus efter vinterstormen i 1951.

valt. De skulle op. Huset kunne vælte. De nåede lige at komme ind i den lille restaurant i nattøjet. Jeg løb til telefonen, for at ringe efter Falck, men kunne fra vinduet se, det behøvedes ikke. Hele overkastellet 14-18 Alen var gået lige opad, og faldt ned 56 m fra huset, hvor det deltes. Den ene halvdel havnede ovre, hvor købmandshandelen ligger nu.

Vi havde sengetøjet liggende deroppe, og det knøg med sne og vand fra fjorden i vindstyrke orkan. I den vestlige ende stod møblerne fra salen, og dem blæste gavlenden ind over, mens den sydlige side med vinduerne væltede ud mod syd. Jeg bar sengetøjet rundt øst om huset, hvor Helga stod og tog imod det i et vindue. Men hun var ved at være forkommen over det og sagde, at hun turde ikke være der længere, men ville over i Bechman Møllers og Ejvind Thomsens sommerhus. Men jeg måtte desværre meddele, at det hjalp ikke noget, for det lå derovre sammen med vores.

Da vi havde samlet os noget efter ødelæggelsen, gik jeg ned til bådene. Der var samlet store ismasser på fjorden inden stormen, og da så jeg en ilder løbe frem og tilbage i hullerne mellem flagerne. Jeg løb hjem efter geværet

Isskruninger i forbindelse med februar stormen i 1951.

og skød den. Det var jo een, der var bleven husvild. Der var nemlig sket ødelæggelse med flere sommerhuse, således Ford Olsens, Jens Marius og Hans Sørensens fra Tarm, hvor kun komfuret stod tilbage, resten lå langt nede på en mark.

Jeg havde alle mine bundgarn opmagasineret på kraner nede ved Skjern Å for at have lettere adgang til dem, når de skulle udsættes efter laks. Da jeg kom derned, var de alle væk, bortført af stormen. De fandtes efterhånden på nær et, der først blev fundet ødelagt hen i sommeren 1 km fra åstedet. Mine hyttefade lå med ål i til overvintring i Skjern Å. De var skyllet op på land med en meter is over, og de var ødelagt inden vi fandt dem.

Jeg havde en oddersaks sat nede ved Lønborg Åens åmunding, og da jeg kom derned var den væk. Jeg ledte efter den, men fandt den ikke og var klar over, at stormen havde taget den. Men senere, da jeg var dernede, fandt jeg den med en odder i på 11 kg – ødelagt. En af mine pramme var fløjet over Stygprojektets dæmning og lå 50 meter inde på marken. Alt i alt så oprydningsarbejdet noget håbløs ud, men vi trøstede os ved, at ingen menneskeliv gik tabt.

Drukneulykker

Der er sket andre drastiske ting derude på fjorden. Jeg skal ikke nævne alle de druknede, vi har samlet op, for ikke at genoprive gamle sår, men kun nævne nogle enkelte. Vi siger skæbnen ville. Hvad er skæbnen? Det er noget mellem himmel og jord, som ikke kan forklares, og derfor fremdrager jeg disse eksempler frem for andre.

Således skete det lige ved huset, at en karl fra Lønborggård druknede i Lønborg-strømmens hovedløb. Min far var nede for at samle ham op. Det var den første druknede jeg kan huske.

Der druknede en mand omme fra Bork om efteråret. Han var nede på Havrvigs Grunde med sejl på båden, og slæbte efter ålekvabber. Båden kæntrede og drev i land ovre på vestsiden af fjorden, men manden blev væk. Vi kan som regel regne ud efter vandets kuldegrader, hvor lang tid det tager, inden de kommer op at flyde. Men her skete ikke noget i flere måneder. Og der var flere ved Lavrids Fahl Jensen, som havde været med til eftersøgnin-

Skjern Å's delta fotograferet fra fly. Privat foto.

gen, for at få ham til at sejle derned for at stange ål, hvilket han sagde nej til. Men så efter lang ventetid gav han efter. Og de sejlede derned med flere mand ombord, og så har vi det med, hvad skæbnen ville. Nu havde de ventet i flere måneder, og så kommer de efter ca. 4 km sejlads imod manden. Han var på vej, drivende mod østsiden af fjorden.

Det andet var herude ved Skaven.

To drenge ville sejle fra Stauning til Skavenhus, hver i deres kajak. De havde redningsveste på. Da de kom til Skjern Å skiltes de, den ene ville indenom og den anden udenom Høje Sande. Den sidste kom en km nær til Skavenhus og lagde kajakken der, men den anden kom ikke frem. Det var stærk østlig vind i nærhed af storm. Vi blev alarmeret til eftersøgning, og jeg sejlede omgående ud, mærkede mig stedet og tog landmærkning. Vinden bar lige mod Skodbjerge Hotel. Jeg afsøgte i motorbåd retningen, og senere kom helikopteren, og lyste på kryds og tværs. Og da kan det ikke nægtes, at jeg tænkte: »Bare jeg havde siddet deroppe, og vi kunne have eftersøgt retningen«. Men vi fandt ikke noget, og jeg tog til land. Benzinen var ved at slippe op. Da var min søn Kresten kommet til fjorden. Det var søndag, og han

havde den store båd liggende ved Hvide Sande. Fiskerne der var godt nok alarmeret, men med deres store både kunne de ikke komme ind på grundene. Og vi bestemte, at Kresten skulle bile til Hvide Sande og sejle i renden ned til retningen af Skodbjerge Hotel. Der traf han helt nøjagtig den druknede hængende i redningsvesten.

Vi eftersøgte kajakken i lange tider, om den var drevet i bundgarn med den østlige vind. Vi holdt jo øje efter den, men var efterhånden ikke så opmærksomme som i begyndelsen. Men så en dag, da Kresten og jeg fulgtes ad i motorbåden ud for at røgte garnene, så jeg der ragede en pind op over vandet. Og da vi kom tilbage og fik motorbåden fortøjet, gik jeg hen ca. 20 m for at se, hvad det var. Jeg tør nok sige, jeg blev forbavset. Det jeg så, det var kajakken. Den havde været ude på dybet og kunne være drevet i land millioner andre steder, men så var den kommet der, hvor drengen ville have den, og hvor han selv ville lande. Vi behøver ikke at granske det, vi bliver aldrig klog på sådan noget.

Senere har jeg selv mange gange været med til at samle druknede op. Jeg har også flere gange været med til at redde mennesker. Så sent som i 1959, det år vi havde solgt Skavenhus og boede i sommerhuset.

Vi var gået til ro, men blev vækket ved halvtolvtiden om at komme til telefonen. Det var politiet. De manglede en mand fra Skjern, som var taget ud om formiddagen efter net. Han var ikke vendt tilbage. Stauningbådene havde været ude, men intet fundet. Jeg sejlede ud i bælgmørke sammen med Villy Pedersen ca. ½ mil, og fandt den eftersøgte, der havde hængt i en bundgarnspæl i over 12 timer og råbt om hjælp. Vi fik ham med i land, og han fik en stor kaffepunch, men tog ingen skade. Da var jeg 59 år. Nogle dage senere fik jeg tilsendt et udklip fra et af de gængse blade, hvor der stod: »En mand reddet på Ringkøbing fjord. Han var opgivet af de andre, da den gamle fisker på 70 sejlede ud efter ham. Han sejlede efter stjernerne.« Ja, folk, der ikke kender os, kan finde på megen klogskab!

De glade fiskere

Når jeg nævner de glade fiskere, så er det, fordi vi er mange, der mangler noget frem for dem. De fangede, levede tarveligt og boede ligeså, men var så

glade hver gang, de var heldige, at de skulle meddele det til andre. Og det skete, det blev lidt overdrevet.

Sådan en gang var der én, der arvede nogle tusinder fra Amerika. Så fortalte han, at de var ikke sikre på, at Tarm Bank kunne veksle. Men det ligger mange år tilbage, det var før der var så mange penge i banken, at det kunne betale sig at røve dem.

En anden som fiskede lidt, mest efter gedder, havde fortalt, at da han havde fanget mere end almindeligt i en bæk, »– at det var ikke i kassevis, men det var i lassevis!« Og en dag, da Kr. Hansen, som aftog vores ål, fik leveret fra Hemmet, fortalte han om gedderne. Gamle Hans Nielsen, fisker, som er død for mange år siden, gik lige rundt om sig selv, idet han tog en skrå, så sagde han: »Hu, ha, hvem der bare havde det sådan, at man kunne være så glad ved så lidt!«

Det var også Kr. Hansens alt for tidlig afdøde søn, Jørgen, som var een af de lune vestjyder. Efter faderens død handlede han med fisk, og han havde en røgtønde stående. Det var der een, der ikke kunne tåle og havde anmeldt. Politiet måtte jo så ud. Jeg tør godt røbe, at det var Kjeld Hansen, for fremgangsmåden var så fin. Han traf Jørgen og sagde, han havde fået at vide, at

Teglbrænderen på vej mod Skaven med dagens fangst. Drengen på billedet er sandsynligvis en feriedreng, der har været med ude og fiske.

Fangsten bæres i land ved Skaven strand.

der var een der brugte en røgtønde, om han vidste hvem det var? Jørgen betænkte sig lidt og svarede: »Ja, han vidste, at gamle Knud Sørensen har brugt een, men han er jo død for længe siden.« Kjeld mente, det skulle vel nok være ham. Og så var den advarsel givet, og Jørgen måtte passe bedre på.

En tyveknægt

Jeg var også lidt i en konflikt, men på en anden måde. Det var knap efter vi havde købt hotellet. Anden juledag var vi i Vostrup for at besøge min bror Knudsen. Da vi kom hjem ved midnatstid, var en rude var slået ud og en dør lukket op. Vores cigaretration sammen med 3 dyner var stjålet. Jeg gik til telefonen og ringede til politiet. Kjeld Hansen kom med det samme. Der var sne, og vi undersøgte sporene, men der var mange, så det fik vi ikke noget ud af. Men dagen efter kom kriminalpoliti Ballegaard Knudsen, Ringkøbing.

Vi undersøgte terrænet og opdagede, at der også havde været indbrud i et sommerhus tilhørende Grundholm, Århus, ellers fandt vi intet. Tre dage senere, 5. juledag, var der juletræ i forsamlingshuset. Vi besluttede os til at blive hjemme i tilfælde af, at der skulle komme ubudne gæster, og trak mørklægningsgardinerne for, som endnu var der efter krigen. Gårdejer Anton Jespersen samt Kamma med kæresten var derude, og vi sad og spillede whist indtil knap midnat og skulle da have kaffe.

Jeg gik ud for at se. Det var dejlig klart måneskin over sne med omkring 14 graders frost. Nu så jeg, der gik to mand fra Århus-huset ned til fjorden, og de gik tilbage igen. Jeg gik ind og fortalte det, tog telefonen og ringede Kjeld Hansen op. Han var gået i seng. Jeg fortalte ham sammenhængen og sagde: »Jeg kan da ikke tro, at der var nogen, der havde noget at gøre der«. »Nej,« sagde Kjeld, »den er gal, nu skal jeg få fat i en mand mere, og så kommer vi.« Så foreslog jeg, at de tog over Hemmet for at afskære dem, så de ikke gik i Skuldbøl plantage, men Kjeld sagde, de ikke var så godt kendt der. Han ville hellere køre ud til Anton Jespersens. Så han kom hjem og fulgtes med dem ud over heden, så tyveknægtene var afskåret. Kammas forlovede var bevæbnet med en kost og jeg med jagtgeværet. Vi skulle holde skansen mod nord så ingen undslap.

Vi kunne så se i det klare måneskin, at betjentene gik ud omkring huset, og så gik vi på med bajonetterne! Da vi kom derom, var betjentene kommen ind. Da jeg kom ind i Stuen, sad Grundholm, ejeren af huset sammen med en gæst og var i forhør. Jeg udbrød: »Det er jeg minsandten led ved!« Men Kjeld Hansen sagde: »Nå, det passer!« – og derefter, – »at det skulle jeg ikke være, – hellere en gang for meget, end en gang for lidt!« De var så med henne på hotellet at få kaffe efter den anstrengende jagt. Kjeld Hansen fortalte, at da de kom til huset, kunne de høre, der var nogen derinde. Han bankede på og sagde, de skulle stå op, »– det er politiet!« Der blev svaret indefra: »Det passer mig sgu lige!« Det var Grundholm. Han var jo meget vred over at komme herud i sådan kulde og skulle overnatte uden vinduer. Men den anden, gæsten, han var en lille splejs ved siden af Grundholm, og har vel sagtens ligget og tænkt på tyvene, han sagde: »Kan man nu stole på dem?« Grundholm sagde senere, at de kom ikke hen til os den dag, som de plejede, fordi de ikke kunne se lys, og så de troede, der var ingen hjemme!

Tyven blev senere fanget. Han boede omme ved Skuldbøl plantage, og

havde solgt dynerne, men fortalte, at han selv havde købt dem af en ubekendt. Så min kone måtte i retten i Skjern og over for dommeren dokumentere dynernes ægthed. Det var Jens Dommer, der er jæger, som fremviste dynerne, og er en god bekendt af os. Han sagde med det samme: »Der er ingen tvivl, det er Jensen's dyner, for der er svanedun i!« Svanerne havde nu været fredet i mange år, men dynerne var købt efter Anton Poller, Skjern.

Naturelskere

Vi havde mange gæster på Skavenhus i de 15 år, som vi var glade for, mest dem der kom for at nyde den dejlige natur ved fjorden år efter år.

Der var et sommerhus, som blev solgt, men handelen gik efter nogen tids forløb tilbage, fordi konen på ingen måder kunne undvære det, og nu var det ligeså, med den andens kone. Hun kunne heller ikke undvære idyllen, og så byggede de selv. De havde det godt i nogle få år, men så blev hun uhelbredelig syg. Den sidste gang de var derude, var de inde at besøge os. Hun havde et lille fyrretræ med oppe fra huset og sagde, at nu kunne hun ikke komme derud mere, men træet skulle plantes, så hun fra sengen kunne se det og tænke på fjorden. Det kalder jeg en naturelsker. Hun døde en tid efter.

Jeg så også en ældre fisker være derude, som var alvorlig syg og skulle opereres. Han kørte nede fra mig på cykle. Men da han kom op, hvor der kunne ses ud over fjorden, stod han af og tog afsked med den. Jeg tænkte, det må have været vemodig afsked, også for de andre henfarne brave fiskere, der havde haft hele deres arbejdsplads, derude.

1
Den gamle fisker!
Han går og lister,
og kikker ud på det store vand,
han tænker sikkert,
mon båden ligger,
nu ikke mere jeg se den kan.

Han ned sig sætter,
og blikket retter,
ud på vandet, hans arbejdsplads
og tanker rinder,
om gamle minder,
da han også bød havet trods.

2
Med rystende hænder,
han piben tænder,
og kigger op på de skyer grå,
som nu sig spejler,
i vandet sejler,
nej, det kan andre slet ej forstå.
Og måger skriger,
mens dagen viger,
den gamle fisker i tanker faldt,
han mindes tiden,
da han var liden,
og rask han kunne gå overalt.
Da var det tider,
for den som slider,
og træt blev man til natten kom,
men rask han var jo,
og ved sit arbejd lo,
tiden blev for ham aldrig tom.

3
Nu om dage
alt sig klage,
arbejdsglæden er bleven væk,
man ej sig fryder,
og sang ej lyder,
samfund har vist fået sit knæk.
Skal vi gamle,
nu os samle,
om det nye på Danmarks jord,
er det rigtigt,
og meget vigtigt,
vi skal med andre blive stor?

Om Helga

Nu er der tilbage kun at berette om min kone!

Den gang vi blev gift, skrev jeg uden på min første regnskabsbog:

»Tid er penge,
derfor regnskab må vi holde
og ikke hænge,
så vores evner de blir golde.«

Og hvordan gik det så?

I de første mange år måtte vi være glade, dersom vi kunne få 15 kr. fra månedlig til husleje og holde en god Jul. Helga hjalp mig, det hun kunne, også på fjorden. Det skete hun var med om natten. Det var vadende, vi trak sandvod efter ål og småfisk, som vi satte på kroge dagen efter.

Helga fotograferet i færd med at pumpe vand ved Skavenhus. Billedet menes at være taget omkring 1948.

I Helga med døtrene Kamma og Ingrid, fotograferet ved Skavenhus i 1955.

Da vi senere selv fik hus, blev det økonomisk bedre. Der blev efterhånden flere penge, og man kunne også købe noget for dem. Men senere løb det jo løbsk med trykningen af pengesedler, og de der havde sparet blev snydt.

Man kan jo sige, vi har levet i en spændende tid. Oplevet to lange krige, og så den voldsomme tekniske fremgang. Jeg kan huske min far kom hjem med en grammofon på ryggen med plader til. Det var før 1910, men jeg kan huske nogen af dem, blandt andet Kongelunden. På pladen var der foto af en hund, den sad og lyttede til sin herres stemme. Det var sensation, og blev meget omtalt. Og derefter flyvningen, som ingen ville have troet på. Det kneb jo med bilerne, men så det trådløse og fjernsynet. Det ville man have forsvoret i mine drengeår, at det kunne lade sig gøre. Da der var nogle herude, der havde fået fjernsyn, var der een der spurgte Søren Høj, om han havde fået. Han sagde ja. Den anden sagde, det kunne han ikke forstå, for han havde jo ingen antenne. »Nej,« sagde Søren, »men det er jo herude i luften, det er jo bare at samle det ind!«

Alt dette oplevede min kone også, men blev alligevel snydt set med vore øjne. Hun havde haft en travl arbejdstid hele livet, og skulle netop nyde go-

derne derefter, men så kom døden. Og Helga var også der stærkere end jeg. Vi var meget kede af det begge to, da vi opdagede sygdommen. Men hun trøstede med, at det havde været meget værre, dersom det var sket mens børnene var små. Vi måtte skilles, og min trøst til hende var: »Hvad er disse få års forskel på vores levetid imod evigheden!«

Nu har jeg prøvet i korte træk, at meddele mit livs historie, og jeg ønsker, selv om det var i trange kår vi begyndte, at mine efterkommere må få lige så meget ud af livet, som jeg har fået.

»Lykken er ikke gods eller guld«!

Jens Chr. Jensen og Helga fotograferet i 1950'erne. Privat foto.

Fjordfisker og naturens talsmand

Jens Kr. Jensen var færdig med sine erindringer i 1970 og havde efter sin kones død problemer med helbredet. Han troede ikke, at han havde lang tid tilbage at leve i og sagde til sin svigerdatter, at det gjorde heller ikke så meget, for efter 70 år var de resterende, hvad man kunne sige »i tilgift« og at det han havde nedskrevet i erindringerne, ville stå i stedet, når han var væk.

Men 14 år senere – i 1983/84 – fortæller han om den periode bl.a.:

»I denne periode var det ikke skønt, for da min kone levede var jeg så glad, når jeg kom hjem og kunne meddele for det meste god fangst. Jeg husker, da hun på det sidste var sengeliggende. Jeg kom hjem med 2 store laks og holdt dem op foran vinduerne, så stod hun op af sengen, og det var én af de sidste gange. Derefter havde hun mindre interesse for fangsten.

Men jeg arbejdede stadig væk, for at få de bedst mulige forhold for efterkommerne ved fiskeriet i Ringkøbing Fjord. Og jeg havde også den glæde, da jeg faldt for aldersgrænsen og sagde farvel i København, at de der sidder i bestyrelsen nu, håbede at se mig til kongressen igen. Men der var andre, der troede de var klogere på det, men det har de på ingen måder bevist. For når de står udenfor fiskeriet og ikke arbejder med faget, men skal have det hele gennem andre, så går det galt!

Jeg havde ellers gode forhold at arbejde under, og var efter anmodning dus med folketingsmændene Foged og Raunkjær, samt fiskeriminister A. C. Nordmann. Han kom en gang ud til fjorden efter mig, for at jeg skulle med ud til styrtet i Skjern Å. På hjemvejen holdt vi hos mig. Der var en tysk lærerinde for at besøge min kone. Da jeg kom ind, sagde jeg til ministeren: »Du skal være så god at sætte dig ned!«, og til Helga sagde jeg: »Det er bare fiskeriministeren, vi skal have en bid brød!« Lærerinden gik ud i køkkenet til Helga, der var ved at tilberede, og sagde: »Hvad går der af Jensen, han siger du til ministeren!«

Selv om noget er gået galt siden 1970, har jeg meget at sige tak for. For det første har mine børn stillinger, så de ikke mangler noget. For det andet, at mit helbred efter omstændighederne er blevet så godt, så jeg endnu kan

Teglbrænderen fotograferet i sommeren 1984.

huske, og få tiden til at gå med at nedskrive fra fortiden. Museumsinspektøren har bedt mig hjælpe sig dermed. – Foreløbig slut, men måske der bliver mere, når jeg bliver 90!«

Teglbrænderen talte altid naturens og fjordens sag. Hans synspunkter blev kendt af mange over hele landet i forbindelse med diskussionerne om ændringerne af Skjern Å's løb og afvandingen af engene forud for projektets gennemførelse i 1965. Han skrev læserbreve og artikler i dagblade og i fagpresse, hvor han kæmpede for en renere fjord. Det var hans opfattelse, at hele projektet medførte store aflejringer af okker og anden forurening af fjordens vand til skade for livet i vandet og dermed for fiskebestanden. Disse synspunkter præger mange steder erindringerne. Her nogle korte udsagn fra omkring 1970:

Vi der har levet og gennem årene set den rigdom af fisk i fjorden og strømmene, er meget skuffede over den udryddelse, der er sket af helt, ørred og laks på grund af Skjern Å-projektets gennemførelse. Åløb og søer er blevet tørlagt, så også ålene er borte. Det blev lovet os (red.: fjordfiskerne), at dette statsforetagende til 30 millioner kr. ikke skulle gå ud over vores erhverv, men efter statistikken skulle vi i dag, den 18. maj 1972, have haft 4 millioner kr. mere årligt! Netop på denne tid skulle laksene allerede være kommet i hundredvis. Derfor holdt vi førhen op med at sætte ruser efter laks nu. Men der er i år kun fanget én laks i fjorden!

I et af hans mange digte kommer hans natursyn også klart frem:

1
Slægt efter slægt forsvundet er.
og enlige gamle nu står tilbage,
man tænker så tit, hvorfor er du her,
har du ikke fået nok af dage.

2
Har du endnu en mission på denne jord,
som Gud har givet dig i eje,
man har syntes den herlighed var stor,
og gjort for lidt for den at pleje.

3
Den forgangne slægt vi gerne vil prise,
for dage og nætter, som kommer og går,
og gennem disse linjer eder vise,
at Danmark trods alt dog endnu består.

4
Tiderne har skiftet i de hundrede år,
og kunne fædrene fra graven det se,
vi som kan se det, som det var i går,
ville de nok spørge »Hvad nøt' er 'et te'.«

5
Arbejdet før har været os en gave,
med sved og træthed os til ære,
man hvilte godt, havde nok at lave,
da var der i grunden godt her at være.

6
Så skylder jeg at sige tak for livet,
og den store pragtfulde natur,
hvor man ser, hvad godt er os givet,
men glæden burde vises nok så stor.

7
Og når jeg nu skal afsked tage,
for mig det bedste på denne jord,
så står jeg grædende tilbage,
og ser på den sønderlemmede Ringkøbing Fjord.

Han har senere skrevet følgende sang, som har været brugt til flere af familiens fester:

Hjem til fjordbyen

Mel.: »Der dukker af disen ...«

1
Der glimter i vest
foran klitternes land
min dejlige Ringkøbing Fjord.
Jeg husker den bedst
med det blikstille vand,
og kølstribers lysende spor.
En tøffende båd,
med en sprællende last,
har kurs mod den frønnede kaj,
og stout efter dåd
står skipper ved mast,
med snadden den sidste stump vej.

2
Der ligger den skjult
som en rede ved strand –
min drengetids fjordfriske by.
Og havbrus går hult
over Hardsyssel's land,
og himlen har næppe en sky.
Hvor luer de tegl,
som en rødgylden brand
på lave og mossede tag.
Og havnen er spejl
i solstille vand
for skulder og netværk og stag.

3
Der vugger min å,
som et sølvsmedet bånd
igennem den sivkranste eng.
Her var det jeg lå
med en snøre i hånd –
og mededе småfisk som dreng.
Her roed' vi ind
i vort eventyrland
og drømte om stormænd og dåd,
til aftenens vind
på letkruset vand
gav hjemdrift til styrmand og båd.

4
Når dagen er endt,
og er gået til ro
med solen bag klitternes rand,
står fyrtårnet tændt,
og har slået sin bro
af lysglimt fra hav og til land.
Hvorhen vi end ty'r
med vor gerning på jord –
om langt vi fra byen end gik –
det hjemlige fyr
bag Ringkøbing Fjord,
det følger os dog med sit blik.

Jens Kr. Jensen, Vostrup.

Som tidligere nævnt døde Teglbrænderen under arbejde ved fjorden på en smuk, solskinsfyldt forårsdag i 1985 nogle få dage før han fyldte 84 år.

Teglbrænderen og en turist, fotograferet i Skaven i 1970'erne. Man bemærker det gamle stråtækte auktionshus til højre i billedet, det stod helt frem til slutningen af 1980'erne. Det lille hus i midten er Teglbrænderens fiskeredskabshus.

»Teglbrænderens erindringer« er skrevet af den gamle fjordfisker Jens Chr. Jensen, der var født og opvokset i Vostrup tæt ved Skjern Å deltaet. Han var ud af en slægt, som i flere generationer havde tilknytning til Skjern Å, Ringkøbing Fjord og herregården Lønborggård.
Navnet teglbrænder stammede fra hans oldefar, der i 1768 kom til Lønborggårds teglværk som fæstehusmand og teglbrænder.
I erindringerne fortæller han om livet som fjordfisker og jæger ved Ringkøbing Fjord i den første halvdel af 1900-tallet. Han kommer også ind på de store forandringer, som gennemførelsen af afvandingsprojektet af Skjern Å påførte naturen i Skjern Å deltaet i 1960'erne.
Teglbrænderen var chokeret over den pris, naturen måtte betale i forbindelse med afvandingsprojektet. Teglbrænderen talte altid naturens sag. Han skrev læserbreve og artikler i dagblade og fagpresse, hvor han argumenterede for en renere fjord.
I dag, hvor Skjern Å Naturprojekt er en realitet, er det spændende at læse om den enorme naturrigdom, der var i Skjern Å deltaet i begyndelsen af 1900-tallet.
Erindringerne er redigeret af konsulent Arne Sigaard, Viborg og museumsleder Kim Clausen, Skjern-Egvad Museum.

Teglbrænderen 1984.

Teglbrænderen på fjorden i 1981.

SKJERN-EGVAD MUSEUM

Barndomshjemmet på Klinkerne i 1911.

ISBN 87-89205-65-0